

Kældre

Hvad ved vi egentlig om tryghedsskabelse
og kriminalitetsbekæmpelse i kældre
i den almene sektor?

Boligforeningen AAB / AlmenNet / FSB / JA studio

KÆLDRE

Hvad ved vi egentlig om tryghedsskabelse og kriminalitetsbekæmpelse i kældre i den almene sektor?

Rapporten er udgivet i samarbejde mellem Boligforeningen AAB, fsb og AlmenNet.

Den indgår i projektet 'Kældre og tryghed', som er støttet af Landsbyggefonden og en del af helhedsplanen for AAB afd. 80.

Rapporten er forfattet af Kigge Mai Hvid, JA studio.

Layout: JA studio

Vi håber, at rapporten vil anspore jer til at søge og dele mere og dybere viden.

Forord

Historier, der begynder i en kælder, ender aldrig godt. Vi ved det fra film.

Hvis Julia Roberts befinder sig i en kælder, er hun i problemer. Hvis skurken er i en kælder, er det fordi, han er i gang med noget ulovligt, og hvis James Bond er i en kælder, er der en stor sandsynlighed for, at han vågner med buler i hovedet nogle timer senere. Der er slet, slet ingen historier, der begynder i en kælder, der ender godt.

Denne rapport er udarbejdet i samarbejde mellem Boligselskabet AAB, fsb, JA studio og AlmenNet. Den handler om, hvordan vi kan få historier i kældre til at ende bedre.

Rapporten er første skridt i et projekt, vi kalder 'Tryghed og Kældre', der skal udvikle metoder og redskaber til at gøre kældre mere anvendelige og mere trygge for beboere i den almene sektor.

Dermed drejer projektet sig om rigtig mange kvadratmeter. Kældre udgør ifølge Danmarks Statistik ca. en femtedel af det samlede bygningsareal i etagebyggeri i Danmark.

Men, der er et problem.

For på trods af tidens fokus på tryghedsskabelse, findes der meget lidt viden om, hvad man kan gøre for at stoppe kriminalitet og skabe mere tryghed i kældre.

Generelt er der megen viden om tryghedsskabelse, men det handler bare ikke om kældre. Det er en udfordring, fordi kældre er det første, mange mennesker nævner, når man spørger dem, hvor de føler sig mindst trygge i deres bolig.

Det er også en udfordring, idet den svenske tryghedsekspert Ulf Malm beskriver kældre som af afgørende strategisk betydning for tryghedsskabelse i hele boligområdet.

Med denne rapport ønsker vi at starte en samtale om, hvordan vi kan skabe mere tryghed i kældre i boligområder.

Og vi håber, at projektet 'Tryghed og Kældre' kan være med til at sikre, at de mange kvadratmeter, der ligger i kældrene, ophører med at skabe utryghed, og måske oveni købet kan blive en attraktiv ressource for beboerne.

Det var de i 1950'erne, hvor der var klubber, foreningslokaler, værksteder og tryghed i kældrene - og vi håber, at projektet 'Tryghed og Kældre' kan være med til at sikre, at de mange kvadratmeter, der ligger i kældrene, ophører med at skabe utryghed og måske oveni købet kan blive en attraktiv ressource for beboerne - på samme måde, som de var det i 1950'erne, hvor der var klubber, foreningslokaler, værksteder og tryghed i kældrene.

Som sagt er denne rapport kun første skridt i et længerevarende projekt.

Når hele projektet er gennemført, glæder vi os til at kunne offentliggøre konkrete værktøjer og nye metoder til brug for alle i den almene sektor.

God fornøjelse!

Boligforeningen AAB, fsb,
AlmenNet og JA studio

Indholdsfortegnelse

Indledning	7	Ting ta'r den tid ting ta'r	64
Facts om kældre	8	Interview med Dominic Grenot, Community & Housing Practioner	
Kælderkolde regler	10	Kældre er vores lidt sorte samvittighed	68
Debat og Facebookhjernen	12	Interview med Christian Høgsbro Adm. dir. Boligforeningen AAB	
Lynkursus i tryghedsskabelse	14	Det uhyggelige er hygge for andre	70
Kvikguide	20	Interview med Rune Andersen Konsulent, SSP Odense	
Kældre, en strategisk stasing Interview med Ulf Malm, partner Svensk Tryghedscertificering	22	Lyssky forretninger	72
Nogen skal jo kere sig Interview med Inger Ravn Advisor, V2C	25	Interview med Marianne Alsing Landskabsarkitekt DAB	
Onde problemer Interview med Nille Juul-Sørensen Global Architecture Leader, Arup	28	Det er blandingen den er gal med	74
Man skal holde fast! Interview med Maria Torré Borch Afdelingsformand, AAB afd. 38	34	Interview med Jack Olsen Ejendomsfunktionær, AAB afd. 80	
Inspiration	38	Gode råd	76
		Anbefalinger	79
		Kildehenvisninger og fotos	84
		Tak til	85

Indledning

I år, sidste år og sikkert også næste år, bruges der knap 5 milliarder kr. på at renovere den almene sektor i Danmark. Eller i alt 39 mia. kr. i årene 2011 – 2018.

Hertil kommer en årlig ramme på 465 mio. kr. til boligsociale indsatser i udsatte almene boligområder i årene 2015 – 2018.¹

Når der renoveres, er der næsten altid kriminalitetsdæmpende og tryghedsskabende initiativer med i pakken.

Disse initiativer bygger ofte på metoder, der er hentet fra CPTED (Crime Prevention Through Environmental Design) eller områdedesign, som vi kalder det på dansk. Det er et begreb, der blev grundlagt i 1960'erne af en amerikansk arkitekt og en amerikansk kriminolog. Det er 60 år siden.

I de 60 år er CPTED-metoderne udviklet af mange forskellige fagfolk. Men der er stadig ikke udviklet metoder, der kan bruges til de særlige forhold, man finder i kældre.

Det er derfor formålet med denne rapport at tage hul på arbejdet med at finde viden om, hvordan vi kan gøre kældrene i vores boligområder bedre.

Vi har researchet på nettet, læst forskning, søgt på forskningsdatabaser, læst bøger og rapporter, undersøgt læselister og studeret kildehenvisninger.

Vi har næsten ingen viden fundet om tryghed og kældre.

Derfor har vi selv måttet skabe viden. Vi har talt med og interviewet eksperter, boligselskaber, beboere, rådgivere og ejendomsfolk i både Danmark og i udlandet. Vi har skrabet den lille viden, der findes sammen, og vi har spurgt Facebook-hjernen.

I rapporten finder du således et lynkursus i tryghedsskabelse, en række interviews, der udtrykker helt forskellige holdninger, et indblik i debatten, og et inspirerende indblik i hvad folk bruger kældre til rundt om i verden. Du finder også vores anbefalinger til, hvordan vi sammen skal komme videre.

Rapporten er både rettet mod dem, der bor i alment byggeri, dem, der planlægger, tegner, udvikler driver og administrerer det.

Målgruppen er således både vid og bred – og måske formår vi ikke at nå alle med alle dele af rapporten.

Men vi håber, du i rapporten, finder dele, der er relevant for det, der optager dig!

God læsning!

Facts om kældre

Ordet

Kælder ['kæl'], substantiv, fælleskøn, -en, kældre (eller -e), kældrene Forkortelse: kld.

Oprindelse: norrønt kellari; via oldsaksisk kelleri lånt fra latin cellarium, afledt af cella.

En kælder er en eller flere etager i en bygning, som enten er helt eller delvist under jordhøjde.

Anden brug: Helt nede i kælderens i overført betydning - en tilstand: præget af dårligt humør, sorg, depression el.lign. – uformelt (helt) nede i kulkælderen.

Sammensætninger: Kælderbeværtning, kælderløb, kælderlokale, kælderloft, kælderrum, kældertrappe, kælderværelse, cykelkælder, fangekælder, forråds-kælder, krybekælder, tørrekælder, vinkælder.

'Kældre bruges typisk til opbevaringsrum i bygninger, hvor f.eks. bryggers, vandvarmer, sikringsskab, varme- og ventilationsanlæg, garage eller værksted er placeret eller til fordelingssted for kabel-tv.' Wikipedia.dk

Kælderkolde tal

I Danmark har vi 91 millioner kvadratmeter boligareal i etagebyggeri.

Af dem er godt 17 millioner kvadratmetre kælder. Det betyder, at en femtedel af alle kvadratmetre i etagebyggeri i Danmark ligger i kælderen.²

Hvad siger Google?

De mest søgte kældre i Danmark er Peder Oxe's, Kong Hans og Frk. Barnes kældre. Alle tre er restauranter.

Derefter hiter Bolius, som starter med en positiv omtale af kældre og derefter tager fat på problemerne: 'Kælderen kan rumme opbevaring, hobbyrum og er praktisk god. Der er dog stor risiko for fugt og radon'.

Søger man tilsvarende på engelsk, viser det sig, at 'Basement'- det engelske ord for kælder - er uhyre populært, men mest som... navn på tøjmærker, natklubber og workshoplokaler.

En femtedel af alle kvadratmetre i etagebyggeri i Danmark ligger i en kælder

Kældre gennem tider og i verden

I både England og USA er der tradition for at bruge kælderen som en del af boligen.

I England er det tit køkkenet, der ligger i kælderen, som vi kender det fra TV-serierne Upstairs Downstairs og Downton Abbey.

Men der er en forskel for engelske kældre er ofte udgravet på den ene side, så der kan komme dagslys ind. Det fænomen ses også i flere af de engelske rækkehuse i Danmark.

Der findes mange forskellige former for kældre - fra fuld kælder over halve kældre, og delvise kældre til krybekældre.

Bolius fortæller, at kældrene har ændret sig over tid. Fra 1870 til 1950 var de bygget af mursten og uden isolering og fundament.

Herefter fulgte byggetekniske forbedringer, så kældrene fik fundament og murpap, der forhindrede fugtindsivning.

I dag har vi kældre med digital overvågning, omfangsdræn og isolering.

Kældre og boligmangel

Over hele verden lider de store byer af bolig-mangel og huslejepriser på himmelflugt. Når det sker, ser man sig om efter kvadratmetre, der kan udnyttes til boliger, og så falder blikket på kælderen.

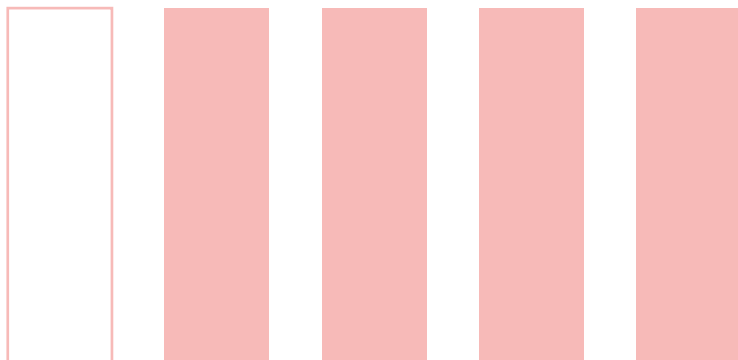
I New York City har borgmester Bill de Blasio taget en række skridt for at øge antallet af billige lejligheder, og hans seneste forslag er at legalisere kælderlejligheder.

I Indien mangler 18 millioner mennesker en bolig. Derfor er det udbredt i storbyer, at fattige og tjenestefolk bor i de fugtige, og ofte så godt som ubeboelige, kælderlokaler.

Men i London er det milliardærene, der flytter under jorden. De graver op til fire etager ud under rækkehuset og etablerer biograf, pool, kæledyrssalon og fitnesscentre i dybet.

På den anden side af jorden, i storbyen Seoul, er det de unge og fattige, der flytter ned i kældrene, som det er beskrevet i den Oscarvindende film Parasite.

Og i Beijing findes et decideret marked for udlejning af kældre og beskyttelsesrum til bolig. En af grundene til det er, at migranter ikke kan bruge de offentlige boligprogrammer. En anden er, at Beijingere med lav indkomst ikke kan få adgang til det formelle, private boligmarked, og der er lange ventelister til de offentlige boligprogrammer. Desuden er kælderboligerne ofte placeret tættere på gigabyens centrum, hvorfor pendlingstiden nedsættes, hvis man bor i en kælder.

Debat

For at få et indtryk af folks forhold til kældre har vi kigget på Infomedia, og undersøgt hvad medierne skriver om kældre. Nedenfor ses et udpluk.

'Jeg oplever ofte at komme ned i kælderen og finde affald og skodder og samtidig et rum fyldt med røg. Det er rigtig utrygt, og vi frygter for, om der opstår brand i kælderen.'

Micki Andersen, Ballerup Bladet.

'Der er mange gemmesteder i mørke hjørner. Det gør os utrygge. Der kan jo stå en overfaldsmand bag en af de mange søjler.'

DR.dk, 2012.

'Man kan ikke se, hvad der sker i kælderen. ... Når min datter er i pigeklubben, kan jeg gå forbi og kigge ind ad vinduet. Så kan jeg følge lidt med og føle mig tryk.'

Deeqa Mohamed, Slice Town News.

'Jeg tør ikke gå derned alene om aftenen eller natten, og jeg er bestemt ikke den eneste i ejendommen, der har det sådan.'

A.L. Sørensen, afdelingsfmd., Amtsavisen.dk

'Nogle af os er granvoksne mænd, og vi har måttet give vores telefonnumre til de ældre beboere, fordi de har været så bange. Flere af dem har ikke nærmet sig vaskekælderen i et helt år ...'

Jon Høyer, Aarhus, Lokalavisen.dk

'Når jeg er nede i min kælder for at hente min cykel, går jeg nærmest i panik. Jeg bryder mig overhovedet ikke om at være der. Ved hvert hjørne føler jeg, at der står en person, der skal til at slå mig ihjel.'

Pige 14 år, Børnetelefonen.

'Når jeg går i kældrene i vores boligforening, og i alle trappeopgange, kigger jeg altid rundt i alle vinkler og hjørner, så jeg er 100% bevidst om, hvad der sker på næste etage, så jeg ikke bliver overrasket.'

Peter 44, Depnet.dk

'Vi nåede dårligt at tænde kameraerne, før hashrygningen i kældrene holdt op.'

Claus Mortensen, ejendomsinspektør, FAB, Vollsmose medier, 05. december 2017.

Facebook

For bedre at forstå, hvad folk tænker om kældre, henvendte vi os også til Facebook-hjernen og spurgte: 'Hvordan har du det med kældre?'

40 personer fra Danmark, Indien, USA, Argentina, England, Frankrig, Filippinerne, Hong Kong og Sverige reagerede på vores opslag.

Af den meget spinkle statistik fremgår det, at flere er utrygge end trygge ved kældre, og at flere kvinder end mænd er utrygge ved kældre. Det fremgår også, at vi har meget forskellige oplevelser med kældre:

Brad Ascalon fra New York fortæller: *'Min bedstefars spøgelse boede i vores kælder, mens jeg var barn. Han rejste ikke før mange år senere, da min bedstemor døde. Jeg tror, det er en sand historie – eller også var jeg et barn med megen fantasi. Men min mor troede også på det. Vi opdagede først det om hinanden år senere.'*

Fra Skagen fortæller **Lene Munk Christensen**: *'Jeg synes, kældre er en god ting, og mindes at vi som børn brugte de lange kældre under plejehjemmet i Skagen til at køre på rulleskøjter.'*

Lotte Borg fra Fyn fortsætter med gode oplevelser: *'Kældre er ligesom et trygt, velkendt familiemedlem. Det er hyggeligt at ses, men også ok, at det ikke er hele tiden. Du ved, hvad der venter dig. Og alligevel bliver du overrasket over nye opdagelser og glædes over at få genopfri-*

sket glemte minder.' Hun er uenig med **Linda Jacobsen**, fra Horsens: *'Uh kældre er for mig lig med starten på en gyserfilm. Jeg er altid lettet, når jeg kommer op fra en kælder.'*

Også Sara Lillie Gornitzka fra København har det skidt med kældre: *'Absolut bange,' skriver hun og tilføjer en spøgelseemoji. 'Mine tanker bygger øjeblikkeligt en scene op, hvor jeg bliver forfulgt (og er) overbevist om, at nogen vil hoppe ud af mørket og angribe mig. Jeg går altid meget hurtigt, når jeg er i kælderen. I det mindste om natten. Dagen er ikke så skræmmende.'*

Rama Gheerawo fra Filippinerne, Maria fra Norge, Mariano Alesandro fra Argentina og Søren Kjær Jensen har det sådan lidt både og med kældre. Rama skriver: *'Industrielle kældre mangler lys, og jeg føler det som om, der er en seriemorder! Kældre i boliger kan være sikre, hyggelige og afslappende. Særligt i Nordamerika.'*

Hun suppleres af Søren: *'Kældre er spændende og lidt skræmmende. Brummen fra ventilation og opvarmning og den ofte tørre luft sørger for en potentielt dejlig atmosfære.'* Mens Mariano slutter Facebook-tråden af: *'Personligt tror jeg, det afhænger af udsmykning, belysning og generel stemning. Jeg har både oplevet kældre som det fredeligste sted og som et mareridt, der går i opfyldelse. Jeg spiller regelmæssigt musik nede i en bunker med solide metaldøre. Sammen med vennerne er det en glæde - alene, tør jeg ikke lukke lugen og døren.'*

Kælderkolde regler

Samtale med arkitekt Louise Ringsholt Harder, Rubow arkitekter.

Man bliver helt forpustet, og allerede inden man starter, er man lige ved at give op. For der er SÅ mange regler om kældre.

Fugt og fugt, ventilation og vinduer, brand og bygningsreglement, højder, lavder, isolering, ophold, indgange og udgange. Der er 77 hits om kældre i 'SBI-anvisning 272, anvisning om Bygningsreglement 2018'- selv skybrud er på listen over, hvad man skal forholde sig til.

Og det er nu engang sådan, det er, og man skal ikke give op. Men hvad er det, man skal være opmærksom på?

Man skal være opmærksom på, at hvis man ændrer en kælder, så skal de ændringer, man laver, forholde sig til de nuværende regler – ikke dem, der gjaldt, da bygningen blev bygget. Det betyder fx, at hvis man opvarmer en kælder, så skal man også isolere, fordi regler nu sikrer, at vi ikke spilder varme.

Man skal også være opmærksom på, hvilke former for brug eller anvendelse man vil have i fremtiden, og også på hvor mange mennesker, man gerne vil samle på en gang. Skal de være der kort tid, når de bruger vaskekælderen, skal de holde længere møder eller fester, eller ligefrem have faste arbejdspladser eller midlertidigt eller permanent overnatning?

Alt det har betydning for reglerne, der ikke bliver lettere af gråzonerne i definitionen af de forskellige former for anvendelse.

Men lad os tage det trin for trin:

Indretning. Der er meget, man skal forholde sig til i forhold til indretningen. Fx loftshøjden, som ved mange slags anvendelser med længerevarende ophold - overnatning og arbejdspladser - typisk skal være 2,5 m., mens den ved andre anvendelser kan vurderes fra sag til sag. Men det har fx også betydning, om der er udgravet foran en eller flere af facaderne.

Skybrud. Med de store mængder regn, vi får for tiden, skal man tænke over skybrudssikring. Det skal man bl.a. fordi, man kan få problemer med erstatning for ting, der ødelægges af vand i kælderen, og fordi selve bygningen kan ødelægges. Derfor bør man overveje at fjerne organisk materiale fra de dele af kælderen, der kan komme under vand. Og det er i denne forbindelse altid en god ide at tjekke med kommunen, hvad dens planer og krav om klimatilpasning er.

Brandregler er svære, og selv små ændringer i anvendelse og indretning kan have en effekt på brandstrategien. Derfor er det vigtigt at få hjælp til at sikre, at indretningen overholder kravene til en ny anvendelse. Ting, som kan være relevante, er fx redningsåbninger og flugtveje. Ved indretning af rum til mange mennesker - eller særligt følsomme funktioner - kan det også blive nødvendigt med nye tekniske anlæg.

Dagslys, ventilation og akustik. Anvendelse som bolig og arbejdspladser stiller ekstra krav til indeklimaet. Der er særlige krav til dagslys, akustik, luftkvalitet mv., som skal overholdes og dokumenteres.

Der må ikke være **støj, støv og lugt** - hverken mellem funktioner i kælderen, eller til fx boligen ovenover. Dette skal særligt være i fokus, hvis man etablerer fælleslokaler, værksteder, for-

eningsrum el.lign., hvorfra støj kan sprede sig.

Fugt. Da mange kældre ikke er bygget til at modstå fugt, skal man forholde sig til, hvad man gør ved det. Man skal overveje, hvordan man indretter og skal fx ikke stille møbler op ad fugtige vægge. Man skal også være opmærksom på, at de materialer man bruger til fx at male vægge eller lægge gulve, ikke må lukke fugten inde.

Installationer. Mange ombygninger kræver ændringer i de eksisterende konstruktioner. Større ændringer kan betyde krav om ventilations, lys- og elinstallationer, varmeanlæg mv., og det kan være svært at få plads til disse i eksisterende føringer, da ældre bygninger ofte har mindre kapacitet.

Endelig kan der være krav om **personaleforhold**, fx toiletter, omklædning og frokoststue, når man eksempelvis indretter kontor.

Se, det her er en kort og ikke fuldstændig gennemgang af de mange ting, man skal forholde sig til, når man ønsker at ændre sin kælder. Og det er mange ting.

Men reglerne er ikke uden mening. De er til for at sørge for sikkerhed og sundhed. Reglerne er ikke til for at stoppe udvikling.

Samtidig er kreativitet, handlekraft og iderigdom til for at skabe sjovere, mere spændende, trygge og mere attraktive kældre.

Og det kan godt lade sig gøre!

Lynkursus i tryghedsskabelse

I dette afsnit gennemgår vi de mest almindelige metoder og definitioner i kriminalitetsbekæmpelse og tryghedsskabelse.

De metoder, der beskrives, kan ofte bruges i kældre, men er ikke udviklede til denne særlige kontekst og skal derfor tilpasses og ændres. Det er nødvendigt, fordi kældre ikke er som det, der ligger over jorden. I kældre er der en anden lugt, der er mindre udsyn, færre mennesker, færre udgange, mindre dagslys og helt andre materialer.

Gennemgangen her giver derfor et grundlæggende lynkursus i tryghedsskabelse, og meget kan altså bruges som inspiration til at skabe tryghed i kældre – men næsten alt skal tilrettes og ændres til den specielle kontekst, en kælder er.

Hvad

Tryghedsskabelse i boligområder involverer en række forskellige aktører fra beboere og boligselskaber over politi, SSP og kommuner, til eksperter som arkitekter, byplanlæggere og ingeniører. Deres fælles indsats drejer sig om at skabe tryghed.

Rune Holst Scherg, Roskilde Universitet, fortæller, at på det kriminalpræventive område skelner man mellem det at være tryk og det at føle sig tryk. Derfor bruger man begreberne objektiv tryghed og subjektiv tryghed.

Den objektive tryghed handler om den faktiske risiko for at blive udsat for kriminalitet, mens den subjektive tryghed handler om folks følelse af tryghed og ængstelse for at blive udsat for kriminalitet, som ikke nødvendigvis har bund i virkelighedens hændelser.

Hertil kommer den konkrete og ukonkrete utryghed.

Den konkrete utryghed er en oplevelse af utryghed, hvor man kortvarigt er bange for noget, fx at blive overfaldet.

Den ukonkrete utryghed er en bagvedliggende og mere rodfæstet utryghed, der kan variere i intensitet fra altopslugende angst til mindre uro.

Begge former for utryghed kan variere fra person til person.

Med tryghedsskabende initiativer forsøger man overordnet at stilne den ukonkrete tryghed, mens man med kriminalitetsbekæmpende initiativer adresserer den konkrete utryghed.

Steder, der giver lovovertredere gemmesteder og andre begrænset overblik og lille mulighed for flugt, vil blive betragtet som utrygge.' Det skriver Bonnie S. Fisher og Jack L. Nasar i 1992.⁴

Nu, næsten 30 år senere, er det stadig de samme forhold, vi forsøger at adressere, når vi arbejder med at skabe tryghed – over, såvel som under jorden.

Hvorfor

I Danmark er vi gode til det med tryghed. Langt de fleste af os føler os trygge i vores bolig. Det gælder også for dem af os, der bor i udsatte boligområder. Faktisk gælder det syv ud af 10 beboere i udsatte boligområder - og for hele ni ud af 10 på det øvrige boligmarked. Det kan man læse i rapporten 'Tryghed i udsatte boligområder' fra Vive.

Ikke desto mindre kæmpes der hårdt for at

fastholde vores tryghedsfølelse og udrydde den sidste rest af utryghed blandt os.

De mange tryghedsskabende og kriminalitetsbekæmpende initiativer i boligområderne laves i første omgang fordi, utrygheden er til gene for beboerne. I anden omgang fordi utryghed og kriminalitet kan fordærve hele boligområder og i yderste konsekvens lægge dem øde - med store økonomiske tab til følge.

Metoder

Så hvad er det, man gør, når man vil skabe tryghed og bekæmpe kriminalitet i et boligområde?

Der er uendeligt mange metoder, som udvikler sig over år, bruges af forskellige faggrupper og med varierende målsætninger. Og alle disse metoder flettes løbende ind i hinanden, udvikles og ændres.

Da emnet for denne rapport er tryghed i kældre i almene boligområder, har vi, blandt de mange metoder, valgt at fokusere på dem, der er relevante i boligsektoren, og vi har valgt at systematisere dem for at give et lettilgængeligt overblik.

Det betyder, at mange andre metoder og værktøjer er udeladt, men vi håber, at vores valg giver mening.

Vi har identificeret tre primære metoder til kriminalitetsbekæmpelse, nemlig **CPTED** (Crime prevention Through Enviromental Design // Udtales Septed, kaldes på dansk for omgivelssesdesign. **CPTSD** (Crime Prevention Through Social Design), eller kriminalitetsbekæmpelse gennem socialt design. **SCP** (Situational Crime Prevention), eller situationsbestemt kriminalitetsforebyggelse.

Også de tre metoder beskrives og benyttes på mange forskellige måder, og over tid er de blevet flettet sammen.

Men lad os se på CPTED først.

Det hele startede i USA i 1960'erne, hvor arkitekt Oscar Newman grundlagde konceptet 'Steder, der kan forsvares', som senere blev udviklet til CPTED af kriminologen C. Ray Jeffery.

Med CPTEDs ønsker man at påvirke de kriminelle, inden de begår kriminalitet. De skal opleve, at risikoen for at blive fanget overstiger det udbytte, de kan få af lovovertrædelsen. Det skal de, fordi rædslen for at blive fanget, overstiger den kriminelles glæde ved udbyttet.

Når man bruger CPTED i boligområder, afskrækker man altså lovovertrædere fra at begå forbrydelser, og det gør man ved at lave fysiske ændringer i og omkring boligerne.

CPTED benytter tre primære redskaber, som kan suppleres med yderligere tre, alt efter hvilken teoretisk retning, man er tilhænger af. De primære redskaber er naturlig overvågning, naturlig adgangskontrol og naturlig territorial forstærkning.

Naturlig overvågning skal sikre, at kriminelle føler, der bliver holdt et vågent øje med dem, hvis de bevæger sig rundt i et boligområde. Det kan man gøre fx ved at fjerne beplantning, der skærmer for udsigten fra lejlighederne over fællesarealerne, ved at lave gennemsigtige indgange til opgangene, ved at sætte vinduer i gavle, fjerne krat tæt på stier og opsætte godt lys i området.

Naturlig adgangskontrol skal signalere til kriminelle, at det her er ikke et offentligt område, det er privat, og vi er nogen, der passer på det. Det kan man fx gøre ved at sætte hegn op – der ikke spærrer for udsynet gennem området – ved at begrænse antallet af adgangsveje til boligområdet, ved at bruge ensartede materialer i hele området og ved at fjerne strukturer og træer, der gør, at man kan komme op på bygningernes tage.

Naturlig territorial forstærkning har til formål at etablere områder, der vil blive opfattet som private og derigennem signalere, 'du skal ikke lave ballade her, for her er vi nogle, der tager ansvar og passer på'. Et sådant signal om ejerskab kan man sende ved at anlægge forhaver med lave hegn foran stuelejlighederne, attraktive siddegrupper eller grillområder.

De tre supplerede redskaber, som benyttes i CPTED, er **vedligeholdelse, støtte til aktiviteter og imageopbygning**.

Når man i CPTED arbejder med vedligeholdelse, er det ud fra teorien om 'det ituslåede vindue'. Teorien går ud på, at et område med dårlig vedligeholdelse og synlige tegn på kriminalitet vil tiltrække yderligere kriminalitet. Derfor fjerner man hurtigt og konsekvent graffiti, tegn på vandalisme og nedslidte bygningsdele og inventar.

Støtte til aktiviteter bruger man til at øge den kriminelles opfattelse af, at her er der nogle, der passer på tingene, og dermed begrænse deres lyst til at begå kriminelle handlinger. Det kan man gøre ved at lave aktiviteter som fx havedyrkning, sport, fællesspisning og leg i de udendørs fællesområder. Og når man gør det,

så skal man skilte med det, så kriminelle tydeligt bliver gjort opmærksom på, at her er der 'risiko' for legende børn, dansende pensionister eller for at møde taekwondo-klubben.

Imageopbygning, som det tredje og sidste supplerende redskab, kan siges at være tværsommen af resultatet af at bruge alle de ovenstående redskaber, samt sociale, arkitektoniske og kulturelle tiltag.

CPTED virker. Analysen 'Effectiveness of Crime Prevention Through Environmental Design (CPTED) in Reducing Robberies fra 2000 viser således et fald på mellem 30 og 84% i antallet af røverier, når redskaberne implementeres.

CPTED har naturligvis udviklet sig over årene, og Design Against Crime taler nu om CPTEDs tre udviklingsstadier, der har bevæget sig fra den rent fysiske indsats til også at anerkende, at aktiviteter kan være meget nyttige, som omtalt ovenfor.

Netop de sociale elementer er centrale for den anden overordnede metode til kriminalitetsbekæmpelse og tryghedsskabelse, som vi har valgt at omtale. Det er den langsigtede metode. Metoden hedder **CPSP (Crime Prevention Through Social Development)**, eller kriminalitetsbekæmpelse gennem social udvikling.

Lad os kort se på, hvad den indebærer. Med CPSP tager man fat i de sociale forhold, der ligger bag forbrydelser.

Det gør man, fordi utallige undersøgelser viser, at sociale forhold, som det at vokse op i fattigdom, at leve i fattigdom, at bo i belastede områder og have ingen eller begrænset foræl-

STRAND RELEASING
PRESENTS

IN

THE

BASEMENT

A FILM BY
ULRICH SEIDL

dreskab, oftest medfører en større sandsynlighed for, at man begår kriminalitet, når man bliver ældre.

Med CPSD arbejder man med at etablere stærke netværk for dem, der har størst risiko for at komme i uføre i fremtiden. Man søger at give dem en god, udbytterig skolegang, og gode, trygge boliger. Socialmedarbejdere, SSP, politi, skole og kommune sættes også ind for at bekæmpe vold og misbrug, og lære forældrene om børneopdragelse. Man laver aktiviteter og netværksinitiativer.

CPSD, der udføres professionelt, lever op til sit formål og en række forskellige undersøgelser viser, hvad samfundet sparer på indsatsen. Fx har et forældretræningsprogram i Canada medført en reduktion på 67% i antallet af teenagerarrestationer. 5

En forskningsgennemgang fra 2017 konkluderer, at overvægten af forskningsresultater peger på, at CPSD er en potent tilgang, og at CPSD-indsatser er værdifulde, fordi kriminalitet er en stor belastning for områdets beboere.

Socialt lydhørt design

Den tredje og sidste metode til tryghedsskabelse og kriminalitetsbekæmpelse, vi vil omtale her, er 'socially responsive design' - eller socialt lydhørt design '.

I 1960'erne begyndte den australske designer Victor Papanek at skrive om socialt design. Design, som ikke kun skulle være lækkert – og dyrt – men som skulle tage udgangspunkt i menneskers behov og passe på miljøet. Ifølge Papanek skulle markedets interesser friholdes fra designløsningerne.

Design Against Crime Research Centre (DACRC) på det anerkendte designuniversitet Central Saint Martin i London har videreudviklet konceptet socialt design til socialt lydhørt design. Her bruger man også markedskræfterne til at fremme designløsninger, der er gode for mange mennesker.

DACRC bruger udtrykket 'socialt lydhørt design' til at forklare, hvordan de designer løsninger, fx i beboelsesområder. Det er løsninger, der via sociale ændringer, løser udfordringer, fx med kriminalitet, sundhed og aldring for derigennem at skabe tryghed.

DACRC nævner som eksempel, at man kan prøve at tackle cykeltyveri ved at designe et nyt tyverisikret cykelstativ. Men løsningen kan gøres endnu bedre, hvis cykelstativet bliver en del af en ny og tryk cykelkælder og bedre cykelruter. Dermed mindsker man ikke kun cykeltyveri, men fremmer også cykling generelt, samt de sundhedsmæssige, miljømæssige og økonomiske fordele, det giver.

Design Against Crime arbejder med en række principper, når de bekæmper kriminalitet. De bruger hærdning af hærværksmål, adgangskontrol, naturlig overvågning, reduktion af anonymitet, udvidelse af antallet af folk, der holder øje, brug af 'områdeledere', formel overvågning, målbeskyttelse, fjernelse af mål og fjernelse af fordele for de kriminelle. 7

Deres løsninger laves aldrig for beboerne, men sammen med dem – og sammen med alle, dem, der har indflydelse på livet i boligområdet, fx administrationen, ejendomsfunktionærerne, omkringliggende butikker, skolen, politiet, SSP og kommunen. Med den tilgang ønsker man at

skabe ejerskab til de løsninger – for er der ikke ejerskab, bruges de ikke.

De tre omtalte metoder har alle det samme formål, nemlig med professor Lorraine Gammans ord *'at designe en løsning, der finder balancen mellem det, vi ikke ønsker, og det vi ønsker mere af'*.

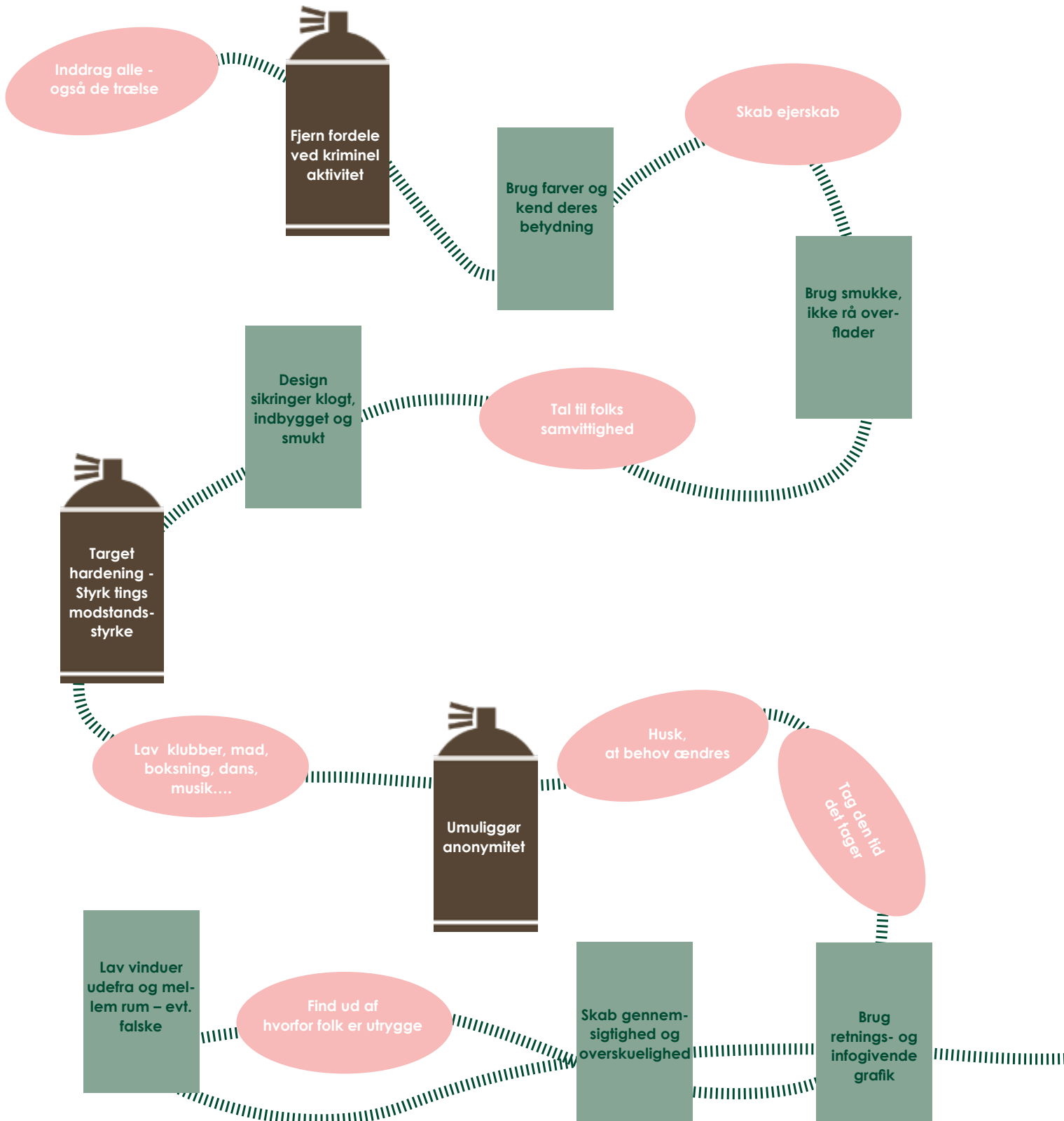
Over årene er det blevet mere og mere klart, at uanset hvilken metode, man er tilhænger af, så kan den ikke stå alene. Sociale ændringer kan skabes ved at ændre fysiske rammer, og ændrer man fysiske rammer uden at overveje de sociale konsekvenser, er man ofte lige langt.

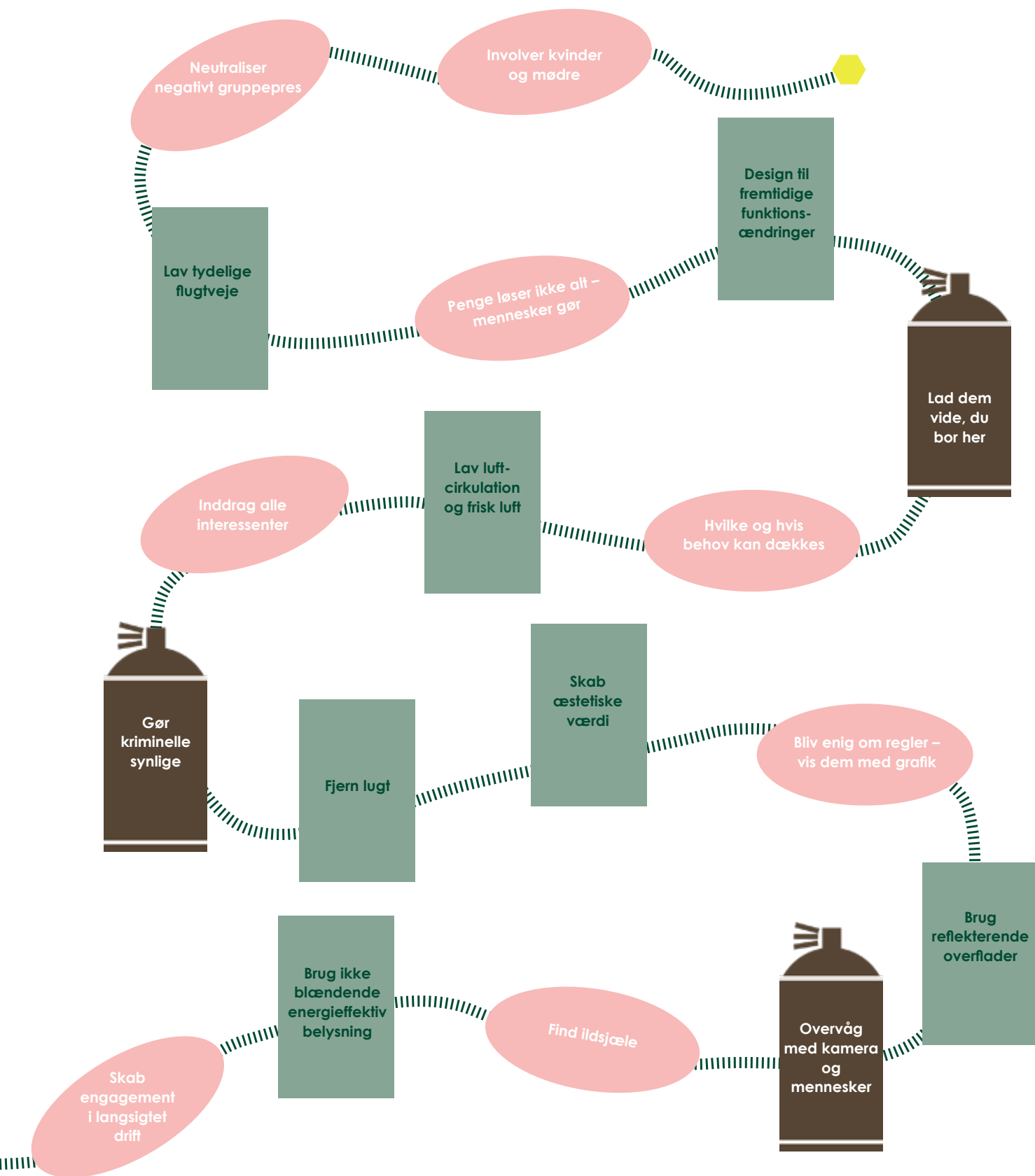
Vi håber dette lynkursus har givet en god smagsprøve på principperne bag tryghedsskabelse, og anbefaler også læsning af AlmenVejledningen Bo Trygt.

**De primære redskaber er
naturlig overvågning,
naturlig adgangskontrol
og naturlig territorial forstærkning**

Kvikguide

 Mennesker Kriminalitet Bygninger

Kældre – en strategisk trygheds- satsning

Interview med Ulf Malm

Partner, jurist

Svensk Trygghetscertifiering

Ulf er svensk.

Og han er en af Sveriges mest anerkendte eksperter i tryghedsskabelse. Han har med kollegaen Lennart – der er tidligere politimand - etableret rådgivningsvirksomheden Svensk Trygghetscertifiering.

Ulf er selv jurist, og sammen certificerer de to partnere tryghed, som de har sat på formel.

'Netop kælderen er af ekstrem strategisk betydning for hele bebyggelsen. Man kan sige, at hvis man ikke formår at fjerne utryghed i kældrene, er det umuligt at lave et trygt boligmiljø' siger Ulf.

Det fysiske er Svensk Trygghetscertifierings tilgang til tryghedsskabelse. En kælder, der ikke er vedligeholdt, er et signal til beboerne om, at her skal de føle sig utrygge, og et signal til kriminelle om, at her kan de være trygge. Derfor er drift og vedligeholdelse nøglen til fremgang, ifølge Ulf.

Han fortsætter: *'Hvis kælderen ikke er velforvaltet, så er det et signal til kriminelle om, at dér kan de bare begå kriminalitet. Samtidig er det mere optimalt for kriminelle at begå kriminalitet i fællesområder som kældre, fordi de kriminelle og deres aktiviteter ikke direkte kan linkes til deres egen bolig'*.

Ulfs erfaring siger ham, at kælderen er der, 'hvor småkriminelle som regel indleder deres kriminelle karriere, og der hvor et kriminalitetscentrum hurtigt kan opstå.'

Med udgangspunkt i det fysiske, er det Ulfs anbefaling, at man starter tryghedsskabelse i kældre ved at sikre, at drift og vedligeholdelse er af høj kvalitet, så der er orden, og der ser ordentligt ud.

Dernæst bør man arbejde med låse, nøgler, lys og andre almindelige fysiske tiltag. Men når man gør det, skal det være på baggrund af viden og data - ikke på baggrund af, hvad man tror, man ved.

Ifølge Ulf kommer de, nu ofte populære, sociale tiltag altså først på tredjepladsen i rækken af mulige tiltag.

Det betyder, at kaffe- og sportsklubber, cykelværksteder og fællesmaling må vente, til de fysiske omgivelser er optimerede.

Han fortæller, at sådan øgede 'Svenska Bostäder' i Järva sin tryghed med 20% og sænkede kriminaliteten til næsten nul.

Derfor havde et af Sveriges mest problematiske boligområder med 5600 lejligheder kun seks anmeldte forbrydelser i 2019.

Ulf Malm har en afsluttende anbefaling til os i Danmark: *'Hvis I ønsker at skabe tryggere kældre, så skal I arbejde på at få de danske myndigheder til at forstå vigtigheden af love med 'tryghedskrav', som man fx kender det fra brandkrav.'*

Nogen skal jo kere sig

Interview med Inger Ravn

Advisor, Specialist i Space Management, V2C

Inger ved en del om, hvordan man bruger steder. Og hun ved, som en af de få herhjemme, en del om, hvordan man bruger kældre. Det er ikke kældre i beboelsesejendomme, men parkeringskældre hun har arbejdet med.

Selv bryder hun sig ikke synderligt om kældre: *'Selve (p-)kælderen kan være ok, fordi man der kan vælge, hvor man opholder sig. Men opgangerne fra p-kældre kan være ganske væmmelige og uoverskuelige. De tunge, ofte metalforstærkede døre larmer, og de er utrygge, fordi man ikke ved, hvad der gemmer sig bag dem.'*

I sit arbejde med kældre bruger Inger de samme metoder, som hun bruger i arbejdet med andre steder. Metoderne er ikke kun fysiske, men omfatter også en nøjagtig og detaljeret kortlægning af, hvem der har interesser i kælderen, og hvem der bruger kælderen hvornår og til hvad, samt hvad og hvor problemerne egentligt er.

Hendes erfaring er, at når man skal arbejde med at skabe tryghed i kældre i beboelsesejendomme, betaler det sig at skabe et solidt grundlag først.

Den spændende ideudvikling skal man nok komme frem til, men først skal grundlaget på plads, fordi det er afgørende for succes, at man begynder på den rigtige fod. Det første skridt bør - ifølge Inger - være, at man foretager en interessentanalyse, der kortlægger, hvad problemerne og mulighederne i kælderen er - og for hvem. Her bruger hun fx videoovervågning, hvis det er muligt, fordi den giver et tydeligt billede af, hvem der skaber utryghed hvor og hvordan. Interessentanalysen, der er en kortlægning af relationerne, skal følges op med en kortlægning af de fysiske forhold i kælderen.

Her ser man detaljeret på, hvad rammerne er, og hvordan de fungerer. Man ser på vedligeholdelsesstandarder og undersøger mulighederne for at foretage fysiske ændringer. Den tredje ting, der skal på plads, inden man kaster sig ud i idéudviklingen, er projektets organisation.

Man skal identificere, hvem der kan bringe projektet fremad, og hvem der kan give projektet problemer, og man skal involvere begge parter i projektets organisation. Modstand er nemlig ikke nødvendigvis dårligt - men kan føre til helt nye løsninger.

Når det handler om kældre i almene beboelsesområder, skal man naturligvis have fat i beboerne, afdelingsbestyrelserne, boligselskabet og ejendomsfunktionærerne. Men man bør også overveje, om man skal have repræsentanter for SSP-samarbejdet i nærområdet, den lokale skole, kommunen og de lokale næringsdrivende med. Det er helt grundlæggende, at man skaber de bedste løsninger, hvis man involverer de rette.

Når man har taget disse indledende trin, og dermed skabt et solidt viden- og interessentgrundlag, er man klar til at gå videre med at udvikle og afprøve løsninger.

Sammenfattende slutter Inger vores samtale sådan: *'Det at skabe tryghed handler om, at man skal kunne se, at der er nogen, der tager sig af det her område, der er nogen for hvem det her område er vigtigt. Det skal være tydeligt for alle, at nogen kerer sig.'*

Onde problemer

Interview med Nille Juul-Sørensen
Arkitekt Global Architecture Leader
Arup, Canada

Nille er på Skype fra Toronto. Herfra koordinerer han aktiviteter i 140 lande, som leder af arkitekturafdelingen hos en af verdens største rådgivningsfirmaer inden for byggeri. Herhjemme er Nille bedst kendt – og anerkendt - som arkitekten bag metrostationerne. Både de første og de nyeste. Det betyder, at Nille ved noget om at arbejde under jorden.

Det første han siger om kældre er, at *'der er jo altid noget ovenpå',* og *'problemet er loftshøjden, den er for lav.'* Han fortsætter, tilsyneladende noget irriteret over kældre, og hvor dårligt de fungerer: *'Kældre er noget rod, fordi de skal rumme skralderum, beskyttelsesrum, pulterrum, cykelparkering. Man laver dem for at kunne spare boligkvadratmetre ved at lægge sidefunktioner i kælderen, men de bliver bygget så lave og trange som muligt for at spare penge.'*

Hvad pokker kan de bruges til? I gamle dage havde man mange af de funktioner på loftet. Deroppe, hvor der var lys. Men i takt med, at tagene blev flade, er de kommet i kælderen, hvor der er skummelt.

Efter en indledende skumlen – som er karakteristisk for arkitekter, der tænker sig om – begynder Nille at tale om de fede kældre, han kender. Det er dem, hvor de lidt skæve holder til. Kældre, som er lejet af hackere, kreative, filmskabere. Dem, der laver noget spændende, men ingen penge har.

Heri mener han, at der er noget vigtigt. At de lidt skæve kan være vejen ind til at skabe liv og ejerskab i de kældre, som folk nu er bange for at bruge. Skal det lykkes, er det afgørende, at man ser på problemet på en helt anden måde.

Nille fortæller om Sydneys Jomfru Ane Gade, hvor de unge drukne gæster generede alle omkring sig. Problemet blev først løst da professor Keest Dorst og hans designteam, i stedet for at se på stedet som en drukgade, så på det som en festival, der opstod tre dage hver uge.

En festival ved man nemlig, hvordan man styrer. Så der blev opsat pissoirs, skraldespande, bænke og siddepladser.

Der blev etableret zoner til forskellige aktiviteter og af forskellig karakter og frivillige natteravnere, samaritanere og vagter blev inviteret med ind. Det gjorde den australske problemgade til en styrbar og overskuelig attraktion.

Eksemplet fra Australien er typisk for det, Nille kalder 'Wicked Problems'.

I 1973 introducerede designteoretikerne Horst Rittel og Melvin Webber udtrykket "onde problemer" for at henlede opmærksomheden på kompleksiteten og udfordringerne ved at tackle planlægnings- og socialpolitiske problemer.

I modsætning til de "tamme" problemer i matematik og skak, mangler de onde planlægningsproblemer klarhed, både hvad angår målet, løsningens udformning og den indre logik. Derudover er de onde problemer underlagt virkelige begrænsninger, som hele tiden ændrer sig, fx beboersammensætning eller lovgivning.

Det at skabe tryghed i kældre har nogle af de aspekter, der kendetegner et ondt problem. Et problem, som ingen rigtigt ejer.

Onde problemer beskrives som symptomer på andre problemer, hvilket også gør sig gældende her. Det er ikke selve kældrene, der er problemet. Problemet er fx kriminalitet, der opstår af mange forskellige grunde. Problemet er

også utryghedsskabelse, der har lige så mange baggrunde. Og problemet er udfordringen med, hvordan man planlægger optimal beboelse for mennesker.

Det er onde problemer, Nille beskæftiger sig med. Også langt ondere end dem, der måtte være i kældre i Danmark. Men som den praktiker han også er, har han en masse råd – og mange af dem kommer fra Metroen.

Nille mener, at man i en kælder først og fremmest skal kunne se, hvor man kommer fra, og hvor man skal hen. Det kan man på de høje trapper i Metroen, der giver overblik over både indgangen og perronen.

Kan man ikke det, har man kun én flugtvej, nemlig den man kommer fra, for den kender man. Og i nogle tilfælde er én flugtvej simpelthen ikke nok.

Man kan styre færdslen i et rum med lyd og med loftshøjde. Der hvor mennesker i metroen skal fremad, ved indgangen og på vej mod rulletrapperne, samt ved ind- og udgange til togene, er der lavloftet, mens der er højloftet ved trapperne, hvor man føres frem.

Der skal være lys. Og helst dagslys. Selv meget lidt dagslys giver en følelse af trykthed og retning. I metroen fører store prisme dagslys fra gadeplan til dybet. Lyset skal være sådan, at man kan skelne udtrykket i en anden persons øjne, fordi 'det er derfra vi får det primære signal om, hvorvidt vi behøver at være bange eller ej'. Og lyset må ikke være blændende eller sløvt. Overfladerne er vigtige. Maling og farver er afgørende, for det giver rum, perspektiv og retning.

Overfladerne må gerne have reflekterende eller spejlende effekt. For som Nille siger '*det betyder, at vi på den ene side ikke føler os alene, men ubevidst opfatter os som omgivet af mennesker – og på den anden side, at vi føler os overvågede og dermed får begrænset lysten til at overtræde regler*'.

Også lyden er vigtig. Den kan være med til at

give lokaler karakter og funktion og kan dæmpe utrykthed.

Nille går videre med at tænke over, hvad han konkret ville gøre, hvis han skulle i gang med at gøre en kælder mere tryk.

Han ville først og fremmest få fat i en mukkert og lave alle de huller, det overhovedet er muligt. Han ville sætte glasdøre og vinduer i fra trappe-skakten ind til kælderen. Han ville sætte vinduer i de indre vægge mellem kælderrummene - eller simpelthen fjerne vægge og kun lade nødvendige søjler stå.

Udenfor ville han undersøge, om der kunne graves ud foran dele af kælderen til fløjdøre, eller blot til lyskasser, så der kunne skaffes dagslys. Hvis det er muligt, ville han arbejde med landskabet udenfor som en del af trykthedsskabelsen i kælderen og undersøge om depotrum kan lægges i skure over jorden.

Når det var gjort, ville han undersøge om nye elevatorer kunne lægges i gennemsigtige skakter uden på huset, så elevatorerne ikke bliver det kedelige og utrykke sted, de ofte er.

Men vigtigst ville Nille arbejde med mennesker. Undersøge deres behov og problemer. Identificere hvad de, der skaber uro, synes er cool. Er det knallerter, parkour eller street wear? Det ville han bruge som udgangspunkt for aktiviteter i kælderen. For til syvende og sidst handler det om mennesker.

Nu har Nille talt sig varm. Han er helt på.

Han er vant til onde problemer, og han tror, det her kan løses.

SPOR
2

10 min
10 min

Han ville først og fremmest
få fat i en mukkert
og lave alle de huller
det overhovedet er muligt.

Han ville sætte glasdøre
og vinduer i fra trappe-
skakten ind til kælderen.

Han ville lave vinduer i de
indre vægge mellem kæl-
derrummene eller simpelthen
bare fjerne vægge.

Man skal simpelthen holde fast!

Interview med Maria Torr  Borch
Formand for afdelingsbestyrelsen,
AAB 38

Kay Fiskers byggeri i afd. 38 i AAB på Kobbelvænget i Brønshøj ligger lige ud til Tingbjerg på den ene side og Gadelandet på den anden.

I kældrene under det ikoniske boligbyggeri er der mange funktioner. Der er pulterrum, cykel- og barnevognsrum, tørrerum, vaskekælder, og enkelte beboere har vel også en lille vinkælder dernede.

Og så er der fred og ro og ingen fare. Men sådan har det ikke altid været.

Jeg sidder i Fælleshuset sammen med Maria, der er formand for bestyrelsen i afdelingen, og vi taler om kældre. Hun fortæller om, hvordan der en gang for længe siden var uro og utryghed i afdelingens kældre. Ophold, der skræmte andre mennesker og mørke kroge, hvor meget kunne ske.

Sådan er det altså ikke mere. For afdelingen tog fat.

De fysiske omgivelser er blevet ændret. Først og fremmest kom der glas i indgangsdørene til kældrene, så dagslyset kunne komme ind, lyse op og give retning mod udgangene.

Dernæst blev der opsat lys, som er tændt hele døgnet, så ingen nogensinde kommer ned i en uoplyst kælder eller bliver fanget langt fra en kontakt med lys, der tænder og slukker automatisk.

Der er også brikker til alle låse, så man hele tiden ved hvem, der har brugt kælderen – og så ingen uden brikker kan komme ind. Snart kommer der i forbindelse med Helhedsplanen også

franske altaner i gavlene, så man kan holde endnu bedre øje med området.

Udover det fysiske har afdelingen også et meget godt og tæt samarbejde med politiet. Politiet har brikker til kælderen, de kommer, når man ringer. Foreningens 'egen' betjent kan man altid træffe, og politiet kører i øvrigt meget ofte gennem området.

Men de fysiske ændringer er ikke det, der har haft størst betydning for at fredeliggøre kælderen. Maria mener, at det er fordi, der er nogen, der tager ansvar.

Hun fortæller: *Vi tager ansvar herude, og vi vil simpelthen ikke finde os i det. Vi insisterer på, at hvis her er uro, så kan vi gøre noget ved det og på, at det vi gør, virker. Derfor bruger vi meget tid på at informere og på stædigt at fastholde, at det er vores ansvar, at her er rart at være.'*

Maria fortsætter: *'Opstår der problemer, italesætter vi dem med det samme, og vi holder øje med og for hinanden og med gæster i området. Vi ved, at det hjælper at gøre noget – og vi har simpelthen nul-tolerance overfor uro.'*

Så for Maria handler det om, at nogen tager ansvar, når man vil have en tryk kælder. Og hun synes ærligt talt, at dem, der ikke gør det, svigter deres beboere.

Jeg spørger hende, hvorfor der ikke er mere liv i kældrene.

Maria mener, at der er to grunde. Den første er, at kælderen ikke er inviterende på trods af, at den er velholdt. Men den er jo bygget til at være kælder og ikke til andet.

Derfor er der lavt til loftet, der er rør over det hele og rå vægge.

Men der er også en anden grund til, at kældrene ikke bruges, som man gjorde det i 1950'erne. Mange, vi har talt med, mener, at når det er svært at etablere velfungerende fælleslokaler i boligområder - under eller over jorden - i vores tid, så er det fordi, vores samfund er blevet individualiseret.

Maria har en anden forklaring: *'I 1950'erne gik kvinderne hjemme, de vaskede i kælderen og tørrede tøj på de fælles tørrepladser. Der var liv i bebyggelsen, både oppe og nede, ude og inde. Sådan er det ikke længere. Nu er det kun dem, der er uden for arbejdsmarkedet, der er her i arbejdstiden – og de har ofte ikke meget overskud til det fælles.'*

Maria, tænker nu alligevel på en lille ting, der godt kunne blive bedre i kældrene i AAB afd. 38. Det er vaskefaciliteterne, som omkring 50 pct. af alle beboerne bruger. De kunne måske nok blive bedre, sjovere, smukkere. Som Maria siger: *'Det nytter at gøre noget.'*

Så måske sker der også snart noget her.

Inspiration Start

I dette 'indstik' finder du en række inspirerende eksempler på innovativ brug af kældre i Danmark og i udlandet.

Flyt jer rotter

New York

Navn

Low Line New York

Designer

James Ramsey og Dan Barasch

År

2018

Hvad

Undergrundspark

Beskrivelse

Lowline er en park under jorden. Ikke i en kælder, men en tud-segammel og nedslidt tidligere metrostation.

Med innovativ solteknologi, der spejler dagslyset fra gaden helt ned i dybet, har man kunnet skabe en park dernede i den gamle station.

I kraft af teknologien, som på nuværende tidspunkt er blevet testet i et mindre parkområde under jorden, passerer sollyset gennem en glasskærm, reflekteres, samles og ledes under jorden.

Derefter overføres det til en reflekterende overflade, som sender sollys ud i rummet.

Teknologien sikrer nok sollys til at understøtte fotosyntesen, og gør det derfor muligt for planter og træer at vokse under jorden i New York.

Søde kartofler

Beijing

Navn

Digua Community /
Søde Kartoffel-fællesskab

Designer

Zhou Zishu

År

2015

Hvad

Fællesrum i bunkere

Beskrivelse

Digua Community er et eksperimentelt socialt designprojekt

Digua betyder søde kartoffel.

I projektet omdannes ubrugte kælderbeskyttelsesrum til attraktive fællesrum for indbyggerne i Beijing.

Projektet, der startede som en designstuderendes masterafhandling, drives nu i samarbejde mellem det lokale distriktskontor, det civile forsvarskontor og kvarterudvalget.

Formålet med Digua fællesskaberne er at danne en ramme om fællesskaber for, og møder mellem, forskellige samfundsgrupper, der normalt ikke mødes.

I de fælles rammer arbejdes der fx med konfliktløsning mellem grupper med meget forskellige kulturer.

Brugerne er bl.a. entreprenører, hjemløse, studerende og migrantarbejdere.

Fællesskabet har flere funktioner, herunder læseafdeling, bibliotek, opholdsstue, biograf, tebar, gymnastiksal og klasseværelser.

Alle disse funktioner blev besluttet ved afstemning blandt naboerne i de tilstødende boligblokke.

Siden grundlæggelsen af Digua Community er der sket positive forandringer i områderne, hvor fællesskaberne findes. Naboerne interagerer mere og støtter deres nye lokale fællesskab.

Der eksisterer nu tre Søde Kartoffelfællesskaber i Beijing. De har flere end 30.000 brugere om året.

DJØF kælder med lys

København

i fælleslokalerne, som dermed er blevet attraktive.

Navn
Collegium Juris

Lokalerne har desuden fået direkte udgang til de fælles udendørsarealer.

Designer
Lundgaard & Tranberg Arkitekter

År
2012

Hvad
Udgravning

Beskrivelse

Da den store klassiske bygning i centrum af København skulle renoveres og indrettes til velfungerende boliger for jurastuderende, måtte der tænkes nyt på flere områder.

Nytænkningen var særligt nødvendig i forhold til den noget kedelige høje kælderetage, som tidligere havde rummet store, fælles bade-faciliteter.

De meget lidt attraktive kælderområder, der udgør en femtedel af bygningens areal, begrænsede beboernes muligheder.

De anerkendte arkitekter fra Lundgaard & Tranberg Arkitekter udviklede løsningen, der indebar en delvis udgravning og fritlægning af kælderen midt for bygningen.

Denne løsning betød, at der kunne isættes store glasdøre ind til lokalerne, der nu fungerer som møde-, fest- og spisefaciliteter for kollegierne. Løsningen betød også, at det nu strømmer ind med dagslys

Korslykke

Odense

Navn

Korsløkkeparken

Designer

Fyns Almennyttige Boligselskab

År

2007

Hvad

460 kameraer

Beskrivelse

Korsløkkeparken var i en årrække plaget af kælderproblemer. Unge kriminelle brød ind i kælderlokalerne, hvor de solgte hash.

Det betød, at de øvrige beboere i området, ikke turde benytte kælderarealerne af frygt for at møde unge kriminelle dernede.

Derfor gik man grundigt til værks i Korsløkkeparken for at fjerne utrygheden både i kælderen og i de udendørs områder.

Afdelingsformand Kurt Nielsen fortæller til Fyns Amts Avis: *'Vi fik fjernet alle de mørke steder, hvor kriminelle kunne gemme sig, for eksempel i vores kældernedgange, som nu er ændret helt'.*

Området er også åbnet meget op i forhold til tidligere, og der er opstillet udendørs motionsredskaber flere steder.

Som supplement til den indsats blev der sat 460 overvågningskameraer op i kældre og udendørsområder.

Et omfattende system, der nu finansieres via besparelser på udgifterne til hærværk.

'De har i den grad lagt en dæmper på de kriminelle og andre, som ikke har rent mel i posen,' fortæller Kurt.

Beboerne bad også politiet om hjælp. Først og fremmest blev det kommunikeret til alle beboere, at politiet har tavshedspligt, og at man kan anmelde kriminalitet uden risiko for repressalier.

Initiativet blev taget, fordi beboerne opdagede, at politiet troede, området var trygt og sikkert – for de modtog nemlig aldrig anmeldelser derfra.

Efterfølgende lykkedes det desuden for politiet – selv om de kriminelle havde vagter ude i området - at lave en knibtangsmanøvre med hunde, hvor de hapsede de unge i kælderen. Politiet fandt deres stoflager og vægte. *'Derefter dalede de kriminelles lyst til at opholde sig i kældrene markant,'* fortsætter Kurt.

Hele projektet blev lavet på baggrund af et tværgående beboersamarbejde i området – og med inddragelse af SSP og Fyns Politi, ungdomsskole, Ungdomscenter Rosengård, Odense Kommune og Boligsocialt Hus.

Øjne i kælderen

Søborg

Designer

Inger Ravn, Space Pro, Boligfonden Kuben og The Nudging Company, TNC

År

2010

Hvad

Tryghedsskabelse i p-kælder

Beskrivelse

Store mængder skrald. Graffiti på væggene. Ødelagte rør. Utryghed. Kaos. Det var, hvad der mødte beboere og handlende i p-kælderen på Søborg Hovedgade.

En gruppe unge havde gjort den store kælder, der bruges af ejendommens beboere og kunder i en Netto, til opholdssted. De opførte sig på en måde, som gjorde brugerne utrygge. Vandaliserede kælderen, råbte ad brugerne og lavede graffiti.

Det var også et problem for Boligfonden Kuben, der udlejer til Netto. De risikerede at miste en lejer på grund af de langt fra optimale parkeringsforhold.

På den baggrund blev der iværksat en række psykologiske og adfærdssædrende tiltag, kaldet nudging, som skulle påvirke de unges adfærd i kælderen.

Metoden var Aktør-Netværk-Teori - ANT, der beskriver et samfund af mennesker og ikke-mennesker som ligeværdige aktører. Det sociale og materielle samspil opstår

dermed i samspil mellem mennesker og ting. Derfor kan man, ved at forandre det fysiske omkring mennesker, forandre samspillet mellem mennesker og ting.

Før var kælderen et sted, som folk skyndte sig væk fra. Nu signalerer kælderen, at den tilhører beboerne og erhvervslejemålene – og ikke de unge.

Væggene blev malet i en blå nuance, som har en beroligende effekt på brugerne, og store smileys blev malet på væggene tæt ved overvågningskameraerne. Smiley'erne ser i retning af tekster, hvor der står '*Vi passer på og holder øje med dig her*'. De har dels den funktion, at de minder beboerne om, at de bliver passet på, og viser folk, der ikke har et ærinde i kælderen, at de bliver overvåget.

Mit smukke vaskeri

Kalundborg

Designer

FOB, Kullegaard A/S, BDO

År

2020

Hvad

Nytænkning af vaskekælder.

Beskrivelse

En social renovering er en fysisk renovering, hvor menneskelige relationer tænkes ind i renoveringsprojektet.

En social renovering kan forebygge ensomhed, styrke mulighederne for sociale fællesskaber og generelt skabe bedre rammer for et godt liv.

Realdania, Danmarks Almene Boliger (BL) og Landsbyggefonden har indgået et samarbejde om at undersøge, hvordan renovering af almene boliger kan forebygge og bekæmpe ensomhed. FOB Kalundborgs projekt er en del af dette udviklingsprojekt.

Projektet ligger i forlængelse af en igangværende renovering og omfatter bl.a. ændring af vaske- og cykelrum i kælderen og den tilknyttede udendørs tørreplads.

Der åbnes således op på tværs af kælderen, så der skabes kontakt mellem vaskerum og cykelrum, og der etableres et mini cykel/hobbyværksted.

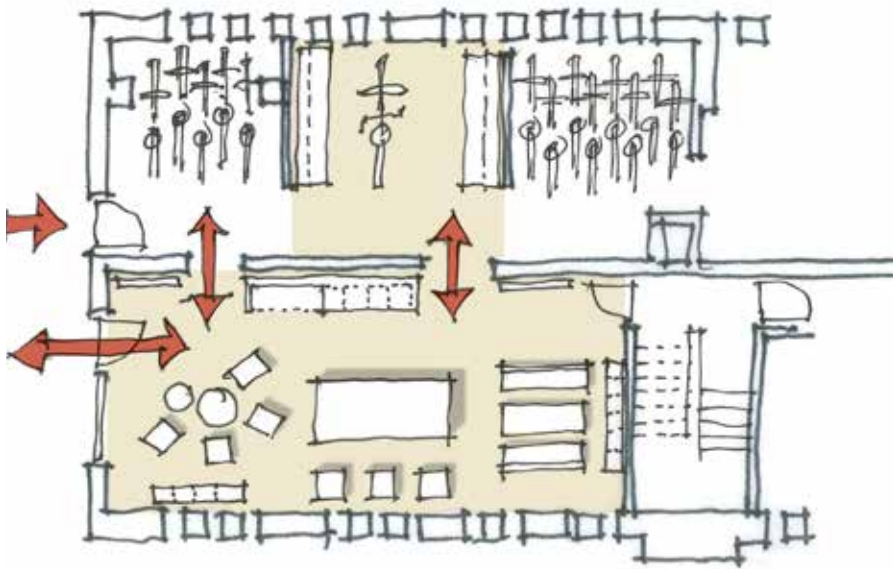
Ved at lægge værkstedet fysisk sammen med vaskeriet og det udendørs tørreområde, skabes der

mulighed for flere møder.

Både det nye vaskerum, værkstedet og det udendørs rum møbleres med siddegrupper, og indendørs arbejdes der med både farver og lyssætning.

Projektet kom i gang fordi, Landsbyggefonden og Realdania tog kontakt til boligforeningen, og Realdania tilbød at betale udviklingsomkostningerne.

Kælderinitiativet var således ikke oprindeligt en del af det store samlede udbud. Direktør Christen Mors fortæller, at det uden den kærkommune støtte fra Realdania og Landsbyggefonden ville have været svært at finansiere kælderinitiativet via boligforeningens drift.

Falsk sol

Globalt

Designer
CoeLux®

År
2013

Hvad
Vinduer med sollys

Beskrivelse

Firmaet CoeLux producerer vinduer, der efterligner rigtige vinduer, som solen skinner igennem.

Systemet er baseret på en ny italiensk udviklet lysterapi, der, som virksomheden selv siger, *'ikke kun modvirker vinterdepression, men også genskaber himlen i dit helt eget hjem.'*

Produktet er et optisk system, baseret på nanoteknologi, der kunstigt gengiver det naturlige lys og solens og himmelens udseende.

Når panelerne installeres i et rum uden dagslys, ser det ud som om vægge eller lofter er blevet gennembrudt.

Teknologien, der ligger bag produktet, blev i 2014 valgt som en af de 12 mest spændende innovative teknologier i EU - og blev samme år præsenteret på den anerkendte internationale arkitekturbiennale i Venedig.

Produktet blev udviklet på baggrund af et omfattende research- og innovationsarbejde, der blev udført af et tværfagligt team af

forskere inden for så forskellige områder som optisk fysik, modellering, kemi, materialevidenskab, arkitektur og design.

Iværksætterkælder

Barcelona

Designer

Red Bull Basement

År

2010

Hvad

Iværksætter i kælderen

Beskrivelse

Red Bull-kælderen – ja, det er der faktisk noget, der hedder - er softdrinkvirksomhedens digitale innovationsplatform.

Indimellem hopper platformen fra det fuldstændigt digitale over i virkeligheden og laver arrangementer, festivaler og præsentationer. Når det sker, sker det i en kælder, der så over en længere periode omdannes til et knudepunkt for innovation.

Red Bull Basement er et alternativ til de traditionelle 'sociale innovationsprojekter' og inkubatorprogrammer.

Red Bull Basement støttes af bystyret i både i Barcelona og Madrid.

Planter i dybet

London

Designer

Growing Underground

År

2010

Hvad

Grøntsagsfarm i nedlagt bunker

Beskrivelse

Going Underground, et grøntsagslandbrug, hvor der dyrkes hurtigvoksende bladgrøntsager.

Landbruget er særligt, fordi det er placeret 33 meter under gadeniveau og har base i en nedlagt bunker fra 2. Verdenskrig.

Den urbane farm producerer salat i et kontrolleret miljø, der giver ideelle betingelser for eksempelvis mikrogrøntsager, babyblade og urter.

Farmens centrale London-placering gør det let at distribuere de grøntsager, der dyrkes under jorden til virksomhedens kunder, som bl.a. tæller hoteller, restauranter og butikker.

Den korte transporttid er med til at gøre Growing Undergrounds produkter mere bæredygtige.

Og inden for bæredygtighed kan kælderfarmen også prale af at bruge 77% mindre vand end de almindelige landbrug langt ude på landet i England.

Richard Ballard, en af Growing Undergrounds grundlæggere, fortæller, at han forventer, at virksomhedens næste skridt bliver at dyrke bløde frugter, såsom jordbær, der også kan klare sig under jorden.

Helt kunstige udsyn

Globalt

Men de ser meget anderledes ud nu.

Designer

Fx LED Panel og Artificial Sky

Teknologierne er blevet bedre, og da motiverne kan laves på så mange forskellige måder, er udvalget blevet bredere.

Hvad

Billeder af udsigt

Beskrivelse

Mange steder i verden bruger man kunstige udsigter.

Det er naturligvis mest brugt der, hvor der ikke findes en naturlig udsigt, i meget tæt bebyggede områder, hvor boligerne går på tværs af bygningen i stedet for på langs, og i områder hvor det ikke er ulovligt at bo i boliger uden kunstlys.

Man kan lave effekten på mange måder. Som tapet eller fotostater, som lyddæpende fliser, folier eller som kakler. Og man kan lave det med og uden lys bagved.

I Danmark har man også brugt det. Mange vil måske kunne huske 70'ernes vægfotostater med falske solnedgange, bambusskove eller birke træer.

I mange år har det været aldeles umoderne med den form for fotostater i hjemmet, og herhjemme så man dem nærmest aldrig nogensinde mere - indtil for få år siden.

Men samtidig med, at 70'ernes møbler igen vinder indpas i unges boliger, er de store fotostater igen kommet på mode.

Det er mindre u-hygyge-ligt

Vejle

Designer

Designskolen Kolding

Hvad

Farver og fotos

Beskrivelse

Nogle af os vil huske tv-serien Riget, hvor opvaskerne i kælderens under hospitalet siger, *'det er u-hygyge-ligt'*.

Og de havde ret - det var u-hygyge-ligt.

Det var det også i gangen under Vejle sygehus, hvor særligt psykiatriske patienter blev kørt igennem i deres senge.

Designskolen Kolding blev inviteret til at se på problemet og komme med en løsning, der kunne gøre kælderen mindre uhyggelig.

Løsningen blev et forløb af skiftende farveskalaer, kombineret med store fotostater med naturmotiver.

De designstuderendes arbejde har løftet stemningen i kælderen væsentligt.

Og hvis man er i tvivl, er det meget nemt at få syn for sagen. For når man drejer om hjørnet længere nede ad gangen, ophører udsmykningen, og den u-hygygelige kælderstemning vender straks tilbage.

Inspiration Slut

Ting tar den tid, ting ta'r

Interview med Dominic Grenot
Community & Housing Practitioner
Australien

Vi taler sammen over Skype eller Teams, eller hvad det nu er. Dom, som han kalder sig, er i Sydney, mens jeg er i København.

Dom har 40 års erfaring med mennesker og fællesskaber, senest som Sydneys forbindelsesled til socialt boligbyggeri. Han var også den røde tråd, da Sydneys berygtede Northcott-bygning - kaldet selvmordstårnene – over tre år blev renoveret og gentænkt. Northcott blev det første sociale boligbyggeri i verden, der blev udnævnt til at være et WHO 'trygt fællesskab'.

Jeg er glad for at have fundet Dom via et netværk af tilfældigheder og mennesker rundt om i verden. For han ved noget om tryghed og kriminalitetsforebyggelse.

Lige nu skriver Dom en p.h.d. om practice i socialt boligbyggeri. Han skriver om, hvad vi gør, og hvordan vi gør det for at lave bedre boligområder. Han skriver ikke om de fysiske områder og ikke om problemer.

Det første spørgsmål, han stiller mig – for han stiller hele tiden spørgsmål, selvom det egentligt er min rolle – er, *'hvorfør har I kældre i jeres almene boligbyggerier?'*

Det første spørgsmål medfører en flod af opfølgende spørgsmål: *'Hvad ville jeres berømte socialt optagede arkitekter med de kældre, hvordan tænkte de, at de skulle bruges, hvordan brugte man dem i gamle dage?'*

Og lige dér tager han mig på sengen. For selv om jeg har interviewet mennesker om kældre i flere måneder, har jeg ikke stillet netop det spørgsmål – hverken til mig selv eller til andre. Hvorfor pokker har vi egentlig de kældre, hvorfor ligger de ikke over jorden, og hvorfor ser

de ud, som de gør?

Det næste han siger er: *'Der er så mange, der tror på, at hvis man ændrer de fysiske rammer, så bliver alt godt – jeg tror, det sociale kommer først.'*

Og han fortsætter; *'over hele verden hældes der enorme pengesummer i at skabe tryghed i boligbebyggelser, og det begynder ofte med de fysiske rammer. Men pengene forsvinder hurtigt, og når bevillingerne løber ud, så er den sociale virkelighed ikke ændret. Vi er simpelthen nødt til at stille dybere spørgsmål.'*

Pengene ligger også bag en anden udfordring, der kan spærre vejen for udviklingen af trygge boligbyggerier. Udfordringen er, at det næsten er umuligt at bevæge sig langsomt frem.

Alle ved, at der kan være langsommelige beslutningsprocesser og adstadigt bureaukrati, der tager tid. Men langsomhed i forståelsen af de egentlige problemer er svær at opnå.

Grunden til det er, ifølge Dom, at de store investeringer kræver stramme tidsplaner, og at det gør det svært at ændre, stoppe op og tænke sig om, når man midt i processen lærer uventet og vigtigt nyt om mennesker og forbindelser mellem dem.

Dom siger: *'Det er vigtigt at anerkende, at man har en helt unik mulighed, når man ændrer i forhold, der er så tæt på mennesker – og man skal tage sig den tid det tager.'*

En anden grund til, at man ofte ikke giver sig ordentlig tid er, at vi som mennesker simpelthen så gerne vil have, at problemet, vi står over for, bare går væk. Og det betyder, at vi handler så

'Over hele verden hældes der enorme pengesummer i at skabe tryghed i boligbebyggelser (...). Men pengene forsvinder hurtigt, og når bevillingerne løber ud, så er den sociale virkelighed ikke ændret.'

hurtigt, at vi ikke får hele landskabet med.

Fx hvor skal de unge drenge, der lige nu skaber problemer og larm i kælderens, ellers gå hen, hvorfor bruger de ikke de mange tilbud, de allerede har, hvad sker der egentlig med deres søstre, og hvem mon arver problemet fra os, hvis vi ændrer forholdene i vores kælder, så de ikke opholder sig her?

'Vi må simpelthen stoppe 'displacement' – altså med at flytte rundt på problemet og give det videre til andre.'

Tempoet i processerne kan betyde, at der ikke bliver spurgt; 'hvad skal der virkelig til for at ændre problemet grundlæggende?', og i stedet laves der hurtige ændringer, der ikke kan drifles i det lange løb, eller ikke ændrer det grundlæggende problem, som så bare flyttes et andet sted hen eller kommer igen.

Ifølge Dom betyder vores modstand mod at boksse med de langsommelige og meget komplekse landskaber omkring socialt boligbyggeri, at der er en stor risiko for, at ens indsats går galt, når man ikke får grundigt fat i hele landskabet fra begyndelsen. Derfor er langsommelighed og timing afgørende.

Mens vi taler om landskaber, nævner Dom, at

man skal sørge for, at ens landskab omfatter de mennesker, man er grundlæggende uenig med. For selv om de er topirriterende, så har de en vinkel på løsninger, som man ikke selv har. Dom bruger et lille fif over for samarbejdspartnere, der hele tiden stiller umulige krav. Han siger 'OK, jeg gør det her for at løse dit problem, men du skal selv gøre det her'. På den måde sikrer han gensidigt engagement.

Når jeg spørger Dom, hvad vi skal gøre for at sikre, at den femtedel af det almene boligbyggeri, der ligger under jorden, bliver trygt og nyttigt for beboerne, svarer han:

'Vi forenkler problemet - ofte ved at kaste mange penge på det og tro på, at dette vil medføre den bedste, hurtigste og nemmeste løsning. Men vi er nødt til at forstå problemet bedre, og derefter forstå hvilke ressourcer, der kan bruges til at ændre problemet. Derfor har jeg i årevis haft en seddel på mit skrivebord, hvor der står at jeg skal huske at få hele sammenhængen med.'

Sådan slutter Dom, mens han i hovedet planlægger et besøg i Danmark, for han må se, hvordan det kommer til at gå med vores kældre. Og han må se, om vi får rigtigt fat på hele landskabet.

Kældrene er vores lidt sorte samvittighed

Interview med Christian Høgsbro,
Adm. dir. Boligforeningen AAB

Christian er direktør for Boligforeningen AAB, formand for Landsbyggefonden og bestyrelsesmedlem i BL - Danmarks Almene Boliger. Han har også været byggeteknisk chef og sekretariatschef i AAB.

Christian ved meget om almene boliger og har stor indflydelse på sektoren.

I de seneste år har han i sine forskellige funktioner været stærkt involveret i overordnede beslutninger og strategier om tryghedsskabelse.

Christian fortæller, at når han taler med afdelingerne, beboerne og sektorens repræsentanter, så udpeges kældre generelt som problemområder.

Der er mange beboere, der er utrygge ved kældrene. I nogle afdelinger er der ofte indbrud i kældrene, og ofte opholder der sig mennesker, som skræmmer andre.

Det opfattes af beboerne og afdelingerne som problematisk at overskue, hvem der bruger kældrene til hvad, og hvordan man sikrer adgangskontrol og tryghed.

Kældrene kan, ifølge Christian, sammenlignes lidt med loftrumene i de ældre bebyggelser. Der hvor, der er trædøre med hængelåse og snirklede gange med planker.

Også i loftrumene har der været problemer. Grupper samler sig, ryger og skaber utryghed og starter ind imellem brande.

For Christian er det deprimerende, at der er mennesker, der er nødt til, eller villige til, at opholde sig der, hvor andre helst ikke kommer. Når man vælger det, er det et signal om,

at der ikke er så mange andre steder at gå hen, og derfor kan problemerne med kældre ikke alene løses med fysiske tiltag.

Det utryghedsskabende ophold i kældrene sparker gang i nedadgående spiraler, så jo flere, der opholder sig på de arealer, des færre bruger dem til det, de er tænkt til og jo flere bruger dem til ophold, der skaber utryghed.

Christian vedgår, at kældrene generelt er blevet overset i tryghedsskabelsen. Tryghedsskabelse under jorden indgår ikke naturligt i Helhedsplanerne eller andre store investeringer i sektoren. Men fremadrettet er det værd at medtænke kælderområderne, så de ikke efterlades som sorte sorte huller i trygheden.

I hele sektoren er der jo i mange år gjort meget for at skabe tryghed. Der er fjernet buske og skraldeskure, sat lys og låger op, skabt overskuelighed og sammenhold på tryghedsvandringer.

Men ikke i kældrene.

Kældrene, der tidligere blev brugt til mange aktive beboerfællesskaber, men hvor boligforeningerne nu prioriterer fælleslokaler over jorden.

Utrygheden i kældre betyder, at 1/5 af det samlede areal i de almene boliger endnu ikke udnyttes fuldt ud. Og Christian slutter: *'Det er spild af areal, af investeringer og af muligheder i en sektor, der huser ca. 1 mio. af de 6 mio. danskere'*.

Det uhyggelige er hygge for andre

Interview med Rune Andersen, konsulent, SSP Odense

En stille aften er der ikke bare stille, men uvant stille i Vollsmose i Odense.

Alle blinde ender, skjulte hjørner og ugenomsigtige halvtage er fjernet for at gøre området overskueligt og sikre naturlig overvågning. Også alle de hyggelige hjørner og små listige steder er fjernet.

Alt det skete faktisk allerede inden Corona. Men Coronaen har slået hårdt til mod det danske samfund og ramte selvfølgelig også Vollsmose.

Overalt er der ekstra overvågning fra politi, myndigheder og frivillige forældregrupper. Skolerne, fitnesscentre og centeret er lukket. Så den hårde kerne, der plejer at hænge ud sammen, er presset.

Rune Andersen fortæller *'De grupper er i forvejen pressede og uønskede i området, og under nedlukningen af det danske samfund er de ekstra pressede. Det gør kælderen til et oplagt territorie for dem, for kældrene bliver ikke brugt, da andre beboere synes, de er utrygge og uhyggelige. Men netop det gør dem trygge og hyggelige for bestemte grupper af drenge, der bruger dem til at opholde sig i og til små- eller storkriminalitet.'*

Rune har studeret Melleløsten og arbejdet med den anerkendte somaliske mødregruppe Sahan i flere år. Derfor ved han noget om, hvad der skal til for, at det nytter, og at det først og fremmest er afgørende at involvere de rigtige. Man skal altså sætte sig ind i de menneskelige og etniske hierarkier i områderne for at kunne lave tiltag, der bruges og ikke modarbejdes aktivt. Det er også afgørende at involvere kvinderne. De er til stede i områderne i hele døgnet og respekteres af de unge mænd og drenge, der i

Vollsmose giver anledning til en del hovedbrud.

Og så er det vigtigt, at arealerne har en funktion.

I 1950'erne, da mange af de store almene områder blev bygget, havde en kælder en funktion. Den blev brugt til vask, rulning og strygning. Den blev brugt til dans, billard og rygesalon. Aktiviteterne blev drevet af formelle og uformelle klubber og foreninger i en tid, hvor overskuddet synes større og individualiteten mindre. Dengang var kældrene en forlængelse af ens personlige og private område og samtidig en forlængelse af fællesområderne.

'Men nu,' siger Rune, *'har kældrene helt mistet deres funktion, de har simpelthen ingen nytte længere.'*

Derfor kunne det være en idé at forsøge at give kældrene en funktion igen. Sy- og gymnastikklubber, bokse- og selvforsvarsforeninger, små cykelsmede og madklubber ville være populære, og det kunne være med til at skabe liv og dermed tryk i kældrene, hvis altså de rigtige var involverede, og de involverede var respekterede.

For så ville nyttig brug af kælderen betyde hygge for mange, og alt det liv ville betyde uhygge for de få.

Lyssky forretninger

Interview med Marianne Alsing,

Landskabsarkitekt, DAB, medforfatter af Almenvejledningen Bo Trygt

Vi mødes i telefonen for at tale om tryghed og kriminalitetsbekæmpelse i kældrene i etageejendomme. Det er noget Marianne, der er landskabsarkitekt, ved meget om. Hun har været pennefører på Almenvejledningen Bo Trygt og har i den sammenhæng sat sig vældig meget ind i, hvordan man kan skabe tryghed og bekæmpe kriminalitet i boligområder.

Men heller ikke Marianne kender til forskning, der handler om, hvordan man gør kældre til trygge, brugbare og spændende rum for beboere. Det meste viden handler om tryghed og kriminalitetsbekæmpelse i de fællesområder, der ligger over jorden. Ikke dem under jorden. Marianne bruger i vores samtale derfor sin generelle viden til tre primære overvejelser om kældre.

Den første handler om lys. Lys som modvirker de lyssky affærer, der ellers kan finde sted i de mørke afkroge. Det, der gør kældre så anderledes, er mangel på det dagslys, vi ellers forbinder med tryghed. Derfor bør der i en kælder være lys, som tænder automatisk, og lyset skal være synligt allerede i kælderskakten, som meget hellere end murede sidevægge må være omgivet af lette gelændere.

Inde i selve kælderen skal der vinduer i, hvis det kan lade sig gøre, for det er vigtigt, at man kan se ind, og man kan se ud.

Længere inde i kælderen skal lyset ikke stoppes af massive vægge og døre. Derfor går Mariannes overvejelser på, at der, hvor det er muligt, skal sættes glas- eller netdøre i, og hvis væggene kan holde til det, skal der laves huller i dem, så lyset kan strømme ind.

Dørene ind til de private opbevaringsrum kan også laves til netdøre. Det sidste kræver dog lidt flere overvejelser. For sætter man netdøre i, kan det på den ene side give mere lysgennemstrømning, men på den anden side kan det betyde, at man kan se mere rod, og lige netop rod kan give en følelse af uoverskuelighed, som ikke er god.

Mariannes anden overvejelse handler om lugten. Vi kender det alle sammen. Den der lidt kedelige lugt af kælder. Det kan naturligvis være lugten af skimmelsvamp eller fugt, og i givet fald skal der helt andre tiltag til. Men, det kan også bare være lugten af kælder, af støvede ting, af manglende frisk luft og af kedeligt indeklima.

Marianne siger: *'Den der lugt giver et indtryk af, at man er den eneste, der har været i kælderen længe, og hvis der sker noget med en, så varer det længe, inden man bliver fundet. Så ja, lugten skal ud. Der skal ryddes op og luftes ud'.*

Mariannes sidste overvejelse handler om at kunne komme ud og ind. Hurtigt. Fordi det giver en følelse af utryghed, hvis man – uanset hvor man er – ikke føler, at man kan orientere sig hurtigt og klart.

Derfor er det en god idé at opdele kælderen i områder, fx med farver og numre ligesom vi kender det fra hospitalerne, hvor der er farvede striber på gulvene, man kan orientere sig efter. Man kan fx arbejde med at sektionere kælderen ved at give dørene til de enkelte opgange forskellige farver og tydelige numre.

Det er fordelingen, den er gal med

Interview med Jack Olsen, ejendomsfunktionær, AAB afd 80

Jeg finder Jacks kollega Arne inde i en busk, hvor han bekæmper noget vokseværk med en buskrydder. Han griner og smiler og finder straks Jack til mig. Da vi har hilst på hinanden, tager vi en tur rundt i området – under jorden.

Vi ser de mange kældre i afdelingen. Her er pænt, nymalet og ordentligt, og Jack har arbejdet her i 20 år. I kælderen er der cykelparkering, opbevaringsrum, vaskekælder, forsyningsrum og et stort tomt rum, der lige er blevet ryddet og kan bruges til meget.

Her er glas i indgangsdørene, lyskasser flere steder og godt lys. Men her er godt nok også mange krinkelkroge, mange sving på de lange kældergange og mange steder, man ikke kan overskue.

Der er også problemer i kælderen. Eller nærmere, der er problemer i den kælder, der vender ud mod vejen. Den vej, hvor der også indimellem er bandeskyderier.

Kælderen bliver brugt til uønsket ophold, der foregår handel med hash, der bliver røget hash, og kælderen bruges til flugtvej, hvis man ønsker at stikke af fra politiet. Der er også hærværk og graffiti i kælderen. Det betyder, at de beboere, der ikke er involveret i disse (bande)aktiviteter, bliver utrygge.

Jeg spørger Jack om, hvordan de kommer ind i kælderen, og han fortæller: 'De kender alle smutveje, de løfter ristene af og kommer ind gennem vinduerne, de bruger nøgler, de gemmer sig hernede eller smutter med ind, når andre går ind i kælderen.' Dem, der skaber problemerne, kommer både fra afd. 80 og fra andre nærliggende boligområder.

I de seneste par måneder har der heldigvis været roligt i kældrene, men i tiden inden var der alt for meget gang i den hernede.

Jack fortæller, at dem, der skaber problemerne, faktisk ikke er truende, når han henvender sig til dem, og det hjælper at sige noget til dem, for de forlader kælderen, når Jack beder dem om at komme afsted. Men der er for få beboere, der siger noget og for få Jack'ere til hele tiden at være over dem.

Når jeg spørger Jack om, hvad der kunne hjælpe på at gøre kældrene mere trygge, begynder han ved det fysiske: Farver, bedre belysning, mere gennemsigtighed og flere ruder kunne alt sammen hjælpe.

Men i bund og grund tror Jack, at problemet er et helt andet. Han oplever, at problemet er beboersammensætningen. Det er kulturen, den er gal med, siger han. Alt for mange er opdraget til ikke at opføre sig ordentligt, og alt for få, er opdraget til at være ordentlige.

Jack synes, der er brug for en grundig snak med alle dem, der sidder højere i hierarkiet. I boligselskaberne, i kommunerne og i staten. En snak om, at sammensætningen skal ændres, for at man kan skabe forandringer.

For Jack handler det ikke om, at nogen er dumme eller trælse. Det handler om, at den nuværende sammensætning af mennesker ikke fungerer i forhold til uddannelse, job og etnisk baggrund. Blandingen er simpelthen ikke god nok. Og netop dét, det ændres ikke blot fordi, man farver nogle vægge.

Gode råd

Der findes meget lidt decideret forskning, og meget lidt generelt viden om, hvordan man skaber tryghed i kældre.

Men lidt findes der. Nedenfor ses korte resuméer af udvalgte publikationer, der medtager omtale af kældre.

Trygge Boligområder - forslag til kriminalpræventiv renovering. Det Kriminalpræventive Råd

Publikationen giver fem råd om kældre;

- Kældernedgange ombygges, så indgangene til dem flyttes til terrænplanet med en aflåselig dør, hvortil kun beboerne har nøgler.
- Gennemgange på langs i bygningen fjernes, evt. sådan at kun ejendomsfunktionærer har nøgler.
- Pulterrum sikres mod indbrud med solide låse, skillerum og gitre.
- For at fjerne uhyggen ved kælderlokaler er det nødvendigt med mere gennemsigtighed og lys; kældervinduer bør bygges om, så man kan se ind udefra til hele gulvfladen, og lyset bør tændes automatisk, når der træder mennesker ind i rummene.
- Der bør ikke være offentlig adgang til kælderum, der ikke kan ses udefra.

Sociale renoveringer - Forslag til delprojekter, der forebygger ensomhed. Realdania, BL, Landsbyggefonden, FOB Kalundborg, Kullegaard

- De eksisterende vaskekældre kan i højere grad

integreres med de tilstødende udearealer, så trygheden i foreningen øges, og beboere kan se andre beboere i afdelingen uden nødvendigvis at kende dem...

- Gode materialer og indbydende siddemuligheder kan understøtte det tilfældige og spontane møde. Spontane møder har potentiale til at udvikle sig til kortere ophold og small-talk.

Almenvejledningen Bo Trygt

- Vurdér, om der er behov for, at de fælles kælderrum er lukket af. Måske kan døren og væggen til cykelrummet fjernes, så rummet bliver en integreret del af kældergangen.
- I andre fællesrum, hvor man fortsat ønsker aflåsning, kan dørfyldningen udskiftes med et net, så beboerne kan se ind i rummet og orientere sig, før de går ind.
- Sørg for et godt overblik i kælderen. Sektionér de lange kældergange i kortere strækninger, så bliver det lettere at overskue den strækning, der benyttes.
- Man bør ikke have blindgyder, hvor beboerne ikke kan slippe væk fra en eventuel gerningsmand. Undersøg, om der er mulighed for større gennemsigtighed til kælderen udefra, fx med flere vinduer.
- Belysningen skal være tilstrækkelig i alle dele af kælderen. I kældergangen og i åbne rum bør der være lamper, der tænder med enten bevægelses- eller lydsensor.
- Man kan opsætte standard flugtvæjsskilte, alter-

nativt male dørene til opgange og udgange i en *iøjnefaldende farve, så de adskiller sig fra dørene til kælderrummene. Eller opgangens nummer kan males med store tal på kældervæggen.*

- Overvej, om der kan skabes større aktivitet i kælderen, så der ikke er så øde (...) Hvis man maler og dekorerer væggene i flotte farver, lægger klinkegulv, opsætter effektiv belysning og åbner mere op til fællesrummene, vil det også virke mere indbydende at komme i kælderen.

Designguide Parkeringspladser Birmingham City Council

- Tænk på menneskers tryghed og ejendommens sikkerhed overalt i designet af parkeringskælderen – og gør det tidligt i processen.
- Godt design, god ledelse og god vedligeholdelse skal gå hånd i hånd.
- Sørg for, at alle kan bruge faciliteten. Kvinder, forældre, ældre, børn og mennesker med gang- eller synshandicap.
- Alle p-kældre skal tilføje noget positivt til området og forholde sig til områdets skala og karakter.

Bo Tryggt 05 - Handbok för brottsförebyggande och trygghetsskapande i bostäder och bostadsområden. Politimyndigheden i Stockholm.

- Det skal ikke være muligt at flytte sig fra én trappe til en anden via loftsrum eller kældre.
- Kældre bør sektioneres, så opbevaringsrummet kun er forbundet med trappeopgangen til de

lejligheder, der bruger rummene.

- Man skal stræbe efter at have separate indgange til cykel- og barnevognsrum. Rummene skal være små enheder, helst med vinduer og ikke integreret med kælderen og lofter eller parkering. Kun de, der har brug for at opbevare cykler og barnevogne, skal have adgang.

Tryghedsprojektet i Bispehaven – resultater fra forundersøgelsen, Østjysk Bolig.

Der kan dokumenteres relativt høje indbrudstatistikker i Bispehavens kælderrum og lejligheder.

Derfor:

- Opprioritering af udskiftning af resterende svage magnetlåse, så alle opgangsdøre er monteret med kraftigere låse.
- Øgning privatiseringen af opgange og sluser.

Styrkelse af ejerskab til udearealerne, samt mere brug af udearealer og mere uformel overvågning. anbefalinger:

- Flytte grænserne for hvad der er hhv. privat og offentligt – ude og inde.

- Kælder- og aktivitetslokaler på parkeringsetager skal leve op til standard for vedligeholdelse og renholdelse, ligesom der skal være tydelig skiltning af bruger / ejerforhold

Anbefalinger

Det vi med sikkerhed ved om kældre er, at de udgør en femtedel af alle kvadratmetre i etagebyggeri i Danmark. Det betyder, at kældre har stor økonomisk værdi. Men deres værdi for beboerne er begrænset.

For det andet vi ved om kældre er nemlig, at beboere ofte er utrygge ved dem.

Det tredje vi ved er, at kældre er et sort hul i arbejdet med tryghedsskabelse i den almene sektor. Mens alle andre områder fra skraldeskure til stisystemer i disse år får en omgang, gælder det ikke for kældre – og det er fortsat uvist hvorfor.

Det fjerde vi ved om kældre er, at sektoren mangler bedre konkret viden om, hvordan man skaber tryghed i det særlige miljø, en kælder er - selvom man naturligvis kan hente solid inspiration fra tryghedsskabelse over jorden.

Men heldigvis ved vi endnu en ting om kældre: Der er håb forude.

I arbejdet med denne rapport har mange udtrykt ønske om, at kældrene aktiveres, og at der sættes hårdt ind for at gøre de godt 17 millioner kvadratmeter kælder i etageejendomme attraktive for beboerne.

Det spørgsmål, vi bør stille, bliver derfor: Hvordan kan sektoren komme videre og sikre, at de mange og dyre kælderkvadratmeter først og fremmest ikke belaster trygheden i boligområdet, og derefter måske ovenikøbet kan gøres til attraktive kvadratmeter for beboerne?

Vores anbefaling falder i seks dele:

Anbefaling #1 - Gennemgang af lovgivning

Det bør undersøges, om der er lovgivning vedr. kældre, som forhindrer optimal og innovativ brug af arealerne som attraktive områder for beboerne, samt hvordan denne lovgivning kan ændres eller suppleres.

Anbefaling #2 - Certificering

Herhjemme er vi vant til, at meget er certificeret og reguleret af lovkrav. Men det er tryghedsskabelse ikke. Man kunne således forestille sig, at der, fx med inspiration i Svensk Trygghetscertificering, opstilles lovkrav til fysisk tryghedsskabelse, eller at det bliver muligt at opnå certificering som 'best in class'. Det vil på den ene side medføre tydelige krav fra myndighedsside, og på den anden side gøre det muligt for ejendoms-ejere at måle, om deres bygninger er trygge.

Anbefaling #3 - Finansiering

For at kunne sikre en bedre udnyttelse af kælderkvadratmeterne i den almene sektor, er det afgørende, at der etableres finansiering til dette. Det er derfor nødvendigt, at retningslinjerne for brug af sektorens interne og eksterne finansieringsmidler og puljer tilrettes således, at de lovligt kan operere inden for dette område.

Dertil kommer, at det er afgørende, at fx fondsledelser overvejer og vedtager, hvorledes deres arbejdsområde kan udvides til også at omfatte tryghedsskabelse i kældre.

Anbefaling #4 - Teknologi

Det bør undersøges, hvilke nye teknologier, der kan komme kældrene til hjælp.

Kan vi beamer dagslys ned i kældereren, skabe bløde lysende og responsive flader, etablerer grøntsagshaver på kældervæggene, lave beboeralamering-apps eller interaktive og lyd-dæmpende installationer?

Anbefaling #5 - Udbud

På længere sigt bør sektoren i sine udbud stille krav til udformning af kældre, så de ikke bliver 'døde' uhyggelige kvadratmeter, men aktive brugbare arealer der imødekommer beboernes behov.

Anbefaling #6 - Viden

Den viden, der findes i Danmark og i udlandet om tryghedsskabelse og kriminalitetsbekæmpelse i kældre er uhyre spinkel, hvis man sammenholder den med tilsvarende viden om andre områder i boligkvarterer.

Men, hvis kældre skal gøres trygge og hvis de ovenikøbet skal blive attraktive for beboerne, så skal der mere viden til.

Det anbefales derfor, at der etableres såvel forskningsbaserede som andre viden-initiativer, og at der gennemføres designprojekter og testforløb. Projekterne skal generere og deler den evidens og den viden, der mangler.

Kun på baggrund af viden, får vi de redskaber, der skal til for at lave tryghedsskabelse i kældre i den almene sektor i Danmark.

Det handler trods alt om en femtedel af beboernes areal!

'Det vigtigste spørgsmål er hvad man gør bagefter. Man skal have en driftsstrategi, der sikrer engagement, fællesskab og lysten til at blive ved.'

- Hans Peter de Place, udviklingskonsulent, Det Kriminalpræventive Råd

Kilder

10 techniques of theft prevention.
In the Bag, Design Against Crime Research
Centre

900 Neighbours. Directed by Brendan Fletcher,
a documentary by Big hART.

Almenvejledning Bo Trygt Udarbejdet for Almen-
Net af DAB

bolius.dk basements.org.uk
Bo Tryggt 05. Handbok för brottsförebyggan-
de och trygghetsskapande i bostäder och bostads-
områden. Polismyndigheten i Stockholms län

Car park Design Guide Birmingham City Council

Car Parking, Auckland Design Manual, Auckland
Council.

cpted.net/International CPTED Association

Crime Prevention and Community Safety: A
Conceptual Overview. Michel Vallée

Crime Prevention in High-Rise Housing. Schrif-
tenreihe des Max-Planck-Instituts für ausländis-
ches und internationales Strafrecht, Kriminolo-
gische Forschungsberichte

Crime Prevention through Environmental De-
sign guidelines for Queensland. The State of
Queensland.

Crime Prevention through Social Development
Policy City of Prince George.
City Of Prince George

dr.dk/ligetil/indland/p-anlaeg-goer-os-utrygge

foresight.arup.com

Indeterminate Spaces: An Investigation into
Temporary Uses in Berlin and the Implications
for Urban Design and the High Street in the UK.

Benjamin Zagami, BComm, PostGradDip Urban
Planning

Kriminalpræventiv og utryghedsforebyggende
miljø- og byplanlægning. Rune Holst Scherg,
DKR og TrygFonden

[lbf.dk/om-lbf/publikationer/boligomra-
ader-i-bevaegelse/tilbageblik/axelborg](http://lbf.dk/om-lbf/publikationer/boligomra-ader-i-bevaegelse/tilbageblik/axelborg)

Nudging skaber tryghed i hærværksramt p-kæl-
der. Inger Ravn, Boligfonden Kuben.

[parkingtoday.com/article/details.
php?id=572&t=why-women-fear-the-par-
king-structure](http://parkingtoday.com/article/details.php?id=572&t=why-women-fear-the-parking-structure)

[quora.com/Why-do-most-people-have-a-
fear-of-parking-garages](http://quora.com/Why-do-most-people-have-a-fear-of-parking-garages)

[safecommunities.org.nz/become-safe-communi-
ty/accreditation-process](http://safecommunities.org.nz/become-safe-community/accreditation-process)

[slicetownnews.mediajungle.dk/2015/09/30/
ungdomsklub-i-kaelder-goer-foraeldre-utrygge/
slicetownnews.mediajungle.dk/2015/09/30/ ung-
domsklub-i-kaelder-goer-foraeldre-utrygge/](http://slicetownnews.mediajungle.dk/2015/09/30/ungdomsklub-i-kaelder-goer-foraeldre-utrygge/)

[slicetownnews.mediajungle.dk/2015/09/30/ung-
domsklub-i-kaelder-goer-foraeldre-utrygge/](http://slicetownnews.mediajungle.dk/2015/09/30/ungdomsklub-i-kaelder-goer-foraeldre-utrygge/)

Sociale renoveringer - Forslag til delprojekter
der forebygger ensomhed. Realdania / BL -
Danmarks Almene Boliger / Landsbyggefonden /

FOB Kalundborg / Kullegaard

ren-17216

socialerenoveringer.almennet.dk/inspirationskatalog/projekt-i-gang-kalundborg/

<https://www.idenyt.dk/huset/byg-forny-renovering/7-ting-du-skal-tanke-pa-nar-du-vil-indrette-kalderen-til-beboelse/>

statistikbanken.dk/10064

stonybrook.edu

The Desirability of Crime Prevention Through Social Development (CPSD) in Residential Neighbourhood Crime Prevention. Sunday Olajide and Mohd Lizam, Universiti Tun Hussein Onn Malaysia (UTHM)

Trygge Boligområder - Forslag til kriminalpræventiv renovering. Det Kriminalpræventive Råd

Twenty-five techniques of situational prevention. Center for problem-oriented Policing

Understanding car parks, crime and CCTV: Evaluation lessons from safer cities. Nick Tilley, University of London

uwpd.wisc.edu/staying-safe/crime-prevention-tips/

vollsmose.dk/artikler/vollsmoses-medier/2015/frivillige-har-malet-flere-hundrede-meter-kaelder/

vollsmose.dk/artikler/vollsmoses-medier/2017/kameraer-og-information-er-loesningen-paa-kaelderproblemer/

Tryghedsprojektet i Bispehaven – resultater fra forundersøgelsen, Østjysk Bolig.

<https://www.bolius.dk/love-og-regler-om-kaelde->

Kildehenvisninger & fotos

1 - Boligforeningernes Landsforening, årsrapport 2018 og 2019.

2 - Danmarks Statistik

3 - www.bolius.dk/generelt-om-kaelde-ren-17220

4 - Bonnie S. Fisher og Jack L. Nasar , 1992. 'Fear of Crime in Relation to Three Exterior Site Features: Prospect, Refuge, and Escape'.

5 - Crime Prevention Through Social Development, Ed Rawlinson, St. Thomas University.

6 - 25 Techniques of Situational Prevention og 10 Techniques of theft prevention, Design Against Crime Research Center.

Side 17 In the Basement af Ulrich Seidl.

Side 31 Arup

Side 40 Thelowline.org

Side 42 Digua Community

Side 45 Collegium Juris

Side 47 Fyns Amts Avis, Kim RuneJessen

Side 49 Inger Ravn

Side 43 CoeLux

Side 51 FOB, Kullegaard A/S, BDO

Side 55 Marc Roses — Red Bull Side

57 Growing Underground

Side 67 Keith Saunders

Side 81 FOB, Kalundborg

Øvrige fotos Kigge Mai Hvid, JA studio

Vi takker jer for viden og medvirken

Arne Juul, direktør, Slagelses Boligselskab

Astrid Biering Fonsbøl, sekretariatsleder
AlmenNet

Bendt Almvigs, partner, Arkitema

Birgitte Mazanti, centerleder, Center for Bo-
ligsocial Udvikling

Bo Grønlund, arkitekt, CPTED net

Christen Mors, direktør FOB Kalundborg

Christian Høgsbro, adm. dir., Boligselskabet
AAB

Christina Christensen, Sekretariatsleder, Vibo,
Nivå

Dominic Grenot, Community & Housing
Practitioner, Australien

Filip Heiberg, partner, arkitekt, Lundgaard &
Tranberg Arkitekter

Hans Peter de Place, udviklingsskonsulent, Det
kriminalpræventive Råd

Inger Ravn, advisor, V2C

Jack Olsen, ejendomsfunktionær, AAB afd. 80

Jeremy Myerson, Professor, Helen Hamlyn
Centre, England

Louise Ringsholt Harder, arkitekt,
Rubow arkitekter

Lisbeth Dam Larsen, arkitekt, senior-
projektleder, Boligselskabet AAB

Lone Zeeberg Nielsen, bygge- og udviklings-
chef, fsb

Lorraine Gamman, Professor of Design & Direc-
tor of DAC Central Saint Martins, England

Marcus Willcocks, Research Fellow, Central
Saint Martins, England

Maria Torré Borch, afdelingsformand, AAB 38

Marianne Alsing, landskabsarkitekt, DAB

Mette Nellemann, projektleder, fsb

Mohammed Al Muhandes
Beboer- og proceskonsulent, fsb

Michael Pedersen, vicevært, AAB Horsens

Nille Juul-Sørensen, Global Business Leader for
Architecture at Arup, Canada

Rasmus K. Feldthusen, Managing Director &
Ephor, Collegium Juris

Rodger Watson, Course Director, Creative
Intelligence & Strategic Innovation, University of
Technology, Sydney

Rune Andersen, konsulent, SSP Odense,
koordinator i Get2S- port/koordinator i
SAHAN - somalisk kvindeforening

Rune H. Scherg, kriminolog, Postdoc, Roskilde
Universitet

Ulf Malm, Svensk Trygghetscertifiering AB,
Sverige

***'Laver man noget for alle –
eller noget for udvalgte grupper? Hvis
man laver noget for alle –
laver man som regel noget for ingen.'***

-Birgitte Mazanti, Centerleder, Center for Boligsocial Udvikling